

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΥΓΕΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΙΑΤΡΙΚΗΣ**

ΚΑΛΤΣΟΓΙΑΝΝΗ ΙΩΑΝΝΑ
Πτυχιούχου Τμήματος Νοσηλευτικής

**«ΠΩΣ ΑΝΤΙΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΟΙ ΦΟΙΤΗΤΕΣ ΤΗΣ
ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗΣ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΛΠΙΔΑΣ»**

Μεταπτυχιακή Διπλωματική εργασία

ΛΑΡΙΣΑ 2012

ΚΑΛΤΣΟΓΙΑΝΝΗ ΙΩΑΝΝΑ

**«ΠΩΣ ΑΝΤΙΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΟΙ ΦΟΙΤΗΤΕΣ ΤΗΣ
ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗΣ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΛΠΙΔΑΣ»**

Μεταπτυχιακή Διπλωματική εργασία

**Υποβλήθηκε στο μεταπτυχιακό Πρόγραμμα
«Πρωτοβάθμια Φροντίδα Υγείας»**

**ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ
Δρ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΚΟΤΡΩΤΣΙΟΥ**

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Δρ. Κοτρώτσιου Ευαγγελία (Καθηγήτρια ΤΕΙ Λάρισας)

Γκούβα Μαίρη (Ψυχολόγος, Επίκουρος Καθηγήτρια, ΤΕΙ Ηπείρου)

Παραλίκας Θεοδόσης (Καθηγητής Εφαρμογών ΤΕΙ Λάρισας)

ΛΑΡΙΣΑ 2012

Πίνακας περιεχομένων

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	5
ABSTRACT	6
Ευχαριστίες.....	7
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	8
ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΠΙΔΑΣ ΩΣ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗΣ	9
Εισαγωγή.....	9
Η φύση της ελπίδας στην νοσηλευτική	10
Ορισμοί της ελπίδας	10
Η ελπίδα ως νοητική διαδικασία.....	12
Η σχέση της ελπίδας με σχετιζόμενες έννοιες και θεωρητικά πλαίσια της φροντίδας	13
Η ελπίδα σε δύο νοσηλευτικά πλαίσια.....	13
Η εμπειρία της ελπίδας σε διαφορετικά πλαίσια	15
Η συνεισφορά της νοσηλευτικής και η σχετικότητα της ελπίδας με την κλινική πρακτική .	16
Η Ελπίδα στην Θεολογία	17
Η Ελπίδα στην Ανθρωπολογία.....	19
Η Ελπίδα στην Φιλοσοφία	20
Ελπίδα στην Ψυχολογία.....	23
Ανάλυση της Δομής της Ελπίδας	26
Η Ελπίδα στην διαδικασία υπερνίκησης.....	28
Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΛΠΙΔΑΣ ΣΤΗΝ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ: ΕΛΠΙΔΑ ΚΑΙ ΑΝΑΚΟΥΦΙΣΤΙΚΗ ΦΡΟΝΤΙΔΑ ...	29
Η ελπίδα σχετική και απαραίτητη στους νοσηλευτές και φοιτητές της νοσηλευτικής που ασχολούνται με την ανακουφιστική φροντίδα	30
Ελπίδα και πνευματική ζωή	31
ΓΕΝΙΚΑ ΠΕΡΙ ΠΟΙΟΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ	35
ΣΚΟΠΟΣ	35
Δείγμα της μελέτης.....	35
Αποτελέσματα	38
Η ελπίδα ως προσδοκία	39
Η ελπίδα ως επίτευξη στόχων	40
Απαισιοδοξία και απελπισία	41
Ελπίδα και αίσθημα ασφάλειας.....	42

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	49
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	51
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	56

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τίτλος εργασίας: Πώς αντιλαμβάνονται οι φοιτητές της νοσηλευτικής την έννοιας της ελπίδας.

Εισαγωγή: Η ελπίδα αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό στοιχείο του ανθρώπου και ειδικότερα για τη νοσηλευτική αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της ανάρρωσης του ασθενούς. Η διερεύνηση της ελπίδας σε κάθε ασθενή και η προσπάθεια προαγωγής της μπορεί να αποτελέσουν το κλειδί στη νοσηλευτική διαδικασία.

Μέθοδος και υλικό: Ακολουθήθηκε η ποιοτική μέθοδος έρευνας με συνεντεύξεις με ανοιχτού τύπου ερωτήσεις σε 30 φοιτητές της νοσηλευτικής. Η ανάλυση των δεδομένων έγινε με τη μέθοδο της περίληψης κατά τη μέθοδο του Mayring. Σκοπός της ανάλυσης είναι να μειωθεί ή ελαττωθεί το υλικό έτσι ώστε να παραμείνει το ουσιαστικό περιεχόμενο, δια μέσου της αφαίρεσης του να δημιουργηθεί ένα ξεκάθαρο και σαφή σώμα, το οποίο είναι εικόνα του βασικού υλικού.

Αποτελέσματα: Οι φοιτητές της νοσηλευτικής αντιλαμβάνονται την έννοιας της ελπίδας ως προσδοκία, ως επίτευξη στόχων, ως αντίστροφη απαισιοδοξία και απελπισία, και ως αίσθημα ασφάλειας, αποτελέσματα ανάλογα με αυτά παρόμοιων διεθνών μελετών.

Συμπεράσματα: Το μεγαλύτερο έτος των σπουδών και οι άρρενες είχαν σε μεγαλύτερο ποσοστό μια πιο ασθενειοκεντρική και ιατροκεντρική άποψη για την ελπίδα και ένα μηχανιστικό πρότυπο για τη νοσηλευτική. Τα αποτελέσματα αυτά θα μπορούσαν ίσως να χρησιμοποιηθούν για την ριζική αναθεώρηση της ιατροκεντρικής κατεύθυνσης των νοσηλευτικών σπουδών.

ABSTRACT

Thesis: How nurse students perceive the concept of hope.

Introduction: Hope constitutes a key feature of human beings and, especially, for nurse science is an integral part of patient's recovery. The investigation of hope in every single patient and the effort to promote it may be the key to nursing process.

Method and material: We conduct a qualitative method of research interviews with open-ended questions to 30 nurse students. Data analysis was made by using Mayring method of analysis. The purpose of such an analysis is to reduce the material in order to remain only the important elements, by means of abstraction.

Results: Nursing students understand the concept of hope as an expectation, achieving goals, as a reverse pessimism and despair and as a sense of security, results similar to those of international studies.

Conclusions: The bigger the year of study and male sex had a higher rate and a more patient-oriented and medical-oriented view of hope and a mechanistic model of nursing. These results could perhaps be used for a radical revision of the false direction of nursing studies.

Ευχαριστίες

Με την περάτωση του μεταπτυχιακού μου θα ήθελα να ευχαριστήσω από καρδιάς την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου *Δρ. Κοτρώτσιου Ευαγγελία*, Καθηγήτρια του Τμήματος Νοσηλευτικής του ΤΕΙ Λάρισας, που επέβλεψε όλο αυτό το χρονικό διάστημα την εργασία μου. Οι συμβουλές της και η καθοδήγησή της υπήρξαν καθοριστικές για την ολοκλήρωση της.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τον *Κο Παραλίκα Θεοδόση*, Καθηγητή Εφαρμογών ΤΕΙ Λάρισας, για τις πολύτιμες συμβουλές του πριν την διαδικασία της εκπόνησης της μεταπτυχιακής μου εργασίας.

Τελειώνοντας, ευχαριστώ την *Κα Γκούβα Μαίρη*, Ψυχολόγο, Επίκουρη Καθηγήτρια του ΤΕΙ Ηπείρου, για την υποστήριξη της κατά την διάρκεια των μεταπτυχιακών μου σπουδών.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η ελπίδα αναγνωρίζεται ως σημαντικό τμήμα της ανάρρωσης και οι φοιτητές της νοσηλευτικής μπορούν να παίξουν σημαντικό ρόλο στην διευκόλυνσή της στους ασθενείς και στις οικογένειες τους.

Ο έντονος προβληματισμός για την ελπίδα στη νοσηλευτική φροντίδα και η άποψη των φοιτητών της νοσηλευτικής, μας οδήγησε στη επιλογή της ανάπτυξης του συγκεκριμένου θέματος.

Σκοπός της εργασίας είναι η διερεύνηση της ελπίδας στην νοσηλευτική φροντίδα.

Η εργασία αναπτύσσεται σε δύο μέρη, το γενικό μέρος και το ειδικό μέρος.

Στο γενικό μέρος γίνεται ανασκόπηση της βιβλιογραφίας σχετικά με την άποψη των φοιτητών της νοσηλευτικής για την ελπίδα.

Το ειδικό μέρος περιλαμβάνει την έρευνα, η οποία, έγινε σε φοιτητές νοσηλευτικής, για να μπορέσουμε με αυτό τον τρόπο να διερευνήσουμε την άποψη που διαμορφώνουν οι φοιτητές της νοσηλευτικής για την ελπίδα στην νοσηλευτική φροντίδα.

Για την επίτευξη των στόχων της έρευνας, χρησιμοποιήθηκε η ποιοτική ερευνητική μέθοδος.

ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΠΙΔΑΣ ΩΣ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗΣ

Εισαγωγή

Η ελπίδα θεωρείται ως ένα σημαντικό τμήμα του να είσαι άνθρωπος και συζητείται εκτεταμένα στη βιβλιογραφία. Ως έννοια (μία γενική ιδέα), η ελπίδα γοητεύει τις επιστήμες όπως η εκπαίδευση (Halpin 2001), η ψυχιατρική (Clarke 2003), οι κοινωνικές επιστήμες και η φροντίδα υγείας (Nekolaichuk et al 1999). Σε αυτές τις επιστήμες υπάρχουν πολλές διαφορετικές ερμηνείες και έννοιες της ελπίδας. Παρόλα αυτά, η βιβλιογραφία που παρουσιάζεται εδώ υποδεικνύει ότι η ελπίδα ασκεί γοητεία διότι εστιάζει στο πως οι άνθρωποι επιβιώνουν και κοιτούν την ζωή τους, παρά το γεγονός ότι λαμβάνουν χώρα πολλά τραύματα και διασπαστικά γεγονότα.

Στην φροντίδα υγείας, η ελπίδα έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον λόγω της διασπαστικής φύσης των ασθενειών/τραυματισμών, οι οποίοι απαιτούν σημαντικούς πόρους για την πραγματοποίηση της ανάρρωσης. Η κατανόηση της ελπίδας στην φροντίδα υγείας μπορεί να βοηθήσει τους επαγγελματίες υγείας να καταλάβουν την εμπειρία των ατόμων στη διαδικασία της ανάρρωσης και να αναγνωρίσουν τους αποτελεσματικούς υποστηρικτικούς μηχανισμούς.

Η εργασία έχει ως σκοπό, να εξετάσει την έννοια της ελπίδας μέσα στο πλαίσιο της φροντίδας υγείας των φοιτητών της νοσηλευτικής.

Επίσης θα μας απασχολήσουν:

- Η φύση της ελπίδας στην νοσηλευτική, πως ορίζεται η ελπίδα, η ελπίδα ως προσδοκία, νοητική διαδικασία και στόχος.
- Η σχέση της ελπίδας με άλλες σχετιζόμενες έννοιες, όπως η απελπισία και η απόγνωση, και η θέση της σε δύο θεωρητικά πλαίσια της φροντίδας.

- Η εμπειρία της ελπίδας σε διαφορετικά πλαίσια, όπως οι άνθρωποι που έχουν αντιμετωπίσει τραυματισμούς στην σπονδυλική στήλη.
- Η συνεισφορά της νοσηλευτικής και η σχετικότητα της ελπίδας στην κλινική πρακτική.

Η φύση της ελπίδας στην νοσηλευτική

Η πρώτη περιοχή μελέτης είναι η ερώτηση των Morse et al (1996) σχετικά με τον ορισμό. Η ελπίδα ως έννοια παρουσιάζεται ως ζωτική για την ζωή αλλά δύσκολο να οριστεί, καθώς σύμφωνα με τον Clarke (2003) ‘γνωρίζουμε την ελπίδα όταν την βλέπουμε και όταν χάνεται το νιώθουμε έντονα. Όμως είναι δύσκολο να το περιγράψουμε’.

Στην νοσηλευτική, η ελπίδα θεωρείται ως μία σημαντική έννοια και οι νοσηλευτές και οι φοιτητές της νοσηλευτικής έχουν την ικανότητα να την διευκολύνουν και να την συντηρήσουν σε άλλους. Για τον λόγο αυτό, πολλοί συγγραφείς έχουν προσπαθήσει να ορίσουν και να εξετάσουν πώς οι ασθενείς, οι επαγγελματίες και οι φοιτητές της νοσηλευτικής κατανοούν, χρησιμοποιούν και βιώνουν την ελπίδα στην καθημερινή τους ζωή. Οι ορισμοί της ελπίδας ποικίλουν ανάλογα με τις απόψεις των συγγραφέων και ταξινομούνται ως προσδοκία ή νοητική διαδικασία που περιλαμβάνουν την ρεαλιστική και την μη ρεαλιστική ελπίδα. Παρόλα αυτά, μπορεί να χρειαστεί να συμπεριλάβουμε και την εκπλήρωση των στόχων στην ευρύτερη εμπειρία των ασθενών, εάν θέλουμε να κατανοήσουμε πλήρως την ελπίδα στην πρακτική.

Ορισμοί της ελπίδας

Η ελπίδα θεωρείται γενικά ως μία θετική έννοια που μπορεί να κάνει την διαφορά στις ζωές των ανθρώπων (Moore 2005). Οι Kylma και Vehnilainen-Julkunen (1997) την περιγράφουν ως μία εμπειρία, ένα συναίσθημα ή μία ανάγκη. Στην βιβλιογραφία της φροντίδας υγείας, η ελπίδα μελετάται συχνά μέσα στα

πλαίσια της ασθένειας, του τραυματισμού ή ενός σημαντικού γεγονότος που απαιτεί προσαρμογή από την πλευρά του ατόμου.

Οι ορισμοί της ελπίδας ποικίλουν ανάμεσα στις επιστήμες, αλλά στην νοσηλευτική τείνουν να σχετίζονται με το μέλλον και να υποδεικνύουν την εμφάνιση μίας δυναμικής ψυχολογικής διαδικασίας σε σχέση με την αντιμετώπιση ενός σχετιζομένου με την υγεία γεγονότος.

Η Herth έχει πραγματοποιήσει πολλές μελέτες για την ελπίδα σε διαφορετικές ομάδες ανθρώπων (ασθενείς τελικού σταδίου 1990, οικογένειες ασθενών τελικού σταδίου 1993α, ηλικιωμένοι ασθενείς 1993β, άστεγες οικογένειες 1996, άστεγα παιδιά 1998, ασθενείς με καρκίνο 2000). Από την μελέτη των ηλικιωμένων ανθρώπων, προτείνει ότι η ελπίδα είναι 'μία εσωτερική δύναμη που διευκολύνει την αντιμετώπιση μίας τρέχουσας κατάστασης και επιτρέπει μία βασισμένη στην πραγματικότητα προσδοκία ενός καλύτερου αύριο για τον εαυτό και για τους άλλους'.

Ο Bays (2001) σε μία μελέτη ατόμων που αντιμετώπιζαν εγκεφαλικό υποστηρίζει αυτό τον ορισμό. Η αντιμετώπιση στηρίχθηκε και από τους Morse και Penrod (1999) σε μία εργασία, στην οποία σχετίζουν την αντοχή στον πόνο με την ελπίδα. Στο μοντέλο τους παρουσίασαν την ελπίδα ως 'μία διαδικασία μέσω της οποίας ένα άτομο εργάζεται για να ξεφύγει από μία κατάσταση προς την αντιμετώπιση και γίνεται ένα άτομο με επανα-αξιολογημένες προτεραιότητες και νέες αντιλήψεις'. Και οι δύο ορισμοί υπονοούν ότι μία ψυχολογική διαδικασία λαμβάνει χώρα και επιτρέπει στους ανθρώπους να προχωρήσουν παρακάτω ή να αντιμετωπίσουν μία κατάσταση και να κάνουν προσαρμογές στις προσωπικές τους αντιλήψεις που τους επιτρέπουν να προχωρήσουν. Παρόλα αυτά, στον πρώτο ορισμό η αντιμετώπιση ήταν μία διαδικασία ενώ στον δεύτερο μία μετέπειτα φάση, όπου υπήρχε η ελπίδα. Η αντιμετώπιση δεν ερευνήθηκε πλήρως, αν και οι Morse και Penrod (1999) την συνδέουν με αλλαγές σε σχέση με τον εαυτό. Οι Morse και Penrod (1999) εστίασαν στην ψυχολογική αλλαγή που είναι απαραίτητη για να εμφανιστεί η ελπίδα, ενώ η Herth (1993b) αναγνώρισε την ελπίδα βάσει των ρεαλιστικών προσδοκιών για το μέλλον. Η ελπίδα αυτών των ορισμών ήταν λοιπόν

μία εσωτερική ψυχολογική διαδικασία, την οποία κάνουν οι άνθρωποι για να δημιουργούν νέες, θετικές προοπτικές του μέλλοντος.

Η ελπίδα ως νοητική διαδικασία

Οι προσδοκίες συχνά περιγράφονται ως ρεαλιστικές ή μη ρεαλιστικές, γεγονός που μπορεί να προέρχεται από το ότι βλέπουμε την ελπίδα ως μία νοητική απόφαση, στην οποία η επίτευξη στόχων έχει ζωτική σημασία. Έχει συχνά υποτεθεί ότι η ελπίδα είναι ρεαλιστική έτσι ώστε να μπορέσει να οριστεί (Herth 1993b, Morse and Doberneck 1995, Morse and Penrod 1999, Benzein and Saveman 1998, Bays 2001). Ο Snyder (1995) στήριξε αυτό το μοντέλο της ελπίδας ορίζοντάς την ως 'η νοητική ενέργεια και τα μονοπάτια για την επίτευξη των στόχων'. Η ενέργεια απαιτείται για την προσέγγιση των στόχων και πρέπει να υπάρχουν ξεκάθαρα μονοπάτια για την επίτευξή τους έτσι ώστε να υπάρχει μεγάλο επίπεδο ελπίδας. Εάν αυτά δεν υπάρχουν, υποδεικνύεται ότι θα υπάρχουν χαμηλά επίπεδα ελπίδας.

Η διαχείριση της ελπίδας των ανθρώπων είναι συχνά δύσκολο σε περίπλοκες κλινικές καταστάσεις. Οι Begley και Blackwood (2000) παρείχαν μελέτες περιπτώσεων, οι οποίες υποδεικνύουν ότι η γνώση της αλήθειας μπορεί για μερικούς ανθρώπους να υπονομεύσει την αισιοδοξία και να μειώσει τις πιθανότητες απόλαυσης της ζωής. Οι μη ρεαλιστικές ελπίδες είναι προφανείς στην καθημερινή ζωή (όπως τα λαχεία), αλλά έχουν θετικό αποτέλεσμα σε κάποιους ανθρώπους. Σε ασθενείς με καρκίνο, η ελπίδα για την εύρεση μίας θεραπείας συνεχίζει να υπάρχει ακόμη και εάν αυτοί πεθαίνουν (Sharp 1994). Αυτό αντικατοπτρίζει μία γενική αισιοδοξία ότι κάτι καλό θα συμβεί που δεν συμβαίνει αυτή την στιγμή (Halpin 2001). Οι Elliott και Oliver (2002) από ένα δείγμα ασθενών με όγκο προτείνουν ότι η ελπίδα είναι πάντα ωφέλιμη και επιτρέπει στους ασθενείς να αντιμετωπίσουν δύσκολες καταστάσεις. Πρότειναν ότι οι επαγγελματικές κατασκευές της ελπίδας και οι προσπάθειες αλλαγής των επιπέδων της δεν βοηθούν. Η ελπίδα των ασθενών με όγκο έχει πολλά διαφορετικά νοήματα και η διερεύνηση της σχετικότητας τους σε συγκεκριμένο χρόνο και για συγκεκριμένες καταστάσεις μπορεί να είναι ωφέλιμη. Αυτό μπορεί να υποδεικνύει ότι οι επαγγελματικές κατασκευές

ρεαλιστικών και μη ρεαλιστικών στόχων πρέπει να μελετώνται στα πλαίσια της ελπίδας στην εμπειρία μίας ασθένειας.

Η σχέση της ελπίδας με σχετιζόμενες έννοιες και θεωρητικά πλαίσια της φροντίδας

Ο τρόπος που η ελπίδα τοποθετείται σε θεωρητικά πλαίσια και συνδέεται με άλλες έννοιες αντικατοπτρίζει την κατανόηση και ανάπτυξή της. Το γεγονός αυτό συνδέεται με την ερώτηση των Morse et al (1996) σχετικά με την σκιαγράφηση των νοητικών ορίων και το πόσο μοιάζει ή όχι η ελπίδα με άλλες έννοιες. Η ελπίδα αναγνωρίστηκε ξεκάθαρα σε αρκετά νοσηλευτικά πλαίσια, τα οποία την συνέδεσαν με τον πόνο, την αντοχή και την αβεβαιότητα (Travelbee 1971, Morse and Penrod 1999). Αυτά τα πλαίσια λοιπόν τοποθετούν την ελπίδα ως μία ανησυχία του νοσηλευτή. Η απαισιοδοξία και η απελπισία τοποθετούνται ως ακριβώς αντίθετα της ελπίδας, αλλά έχουν δημιουργηθεί διαφωνίες σχετικά με τι σημαίνουν και πως κατασκευάζονται στην πρακτική.

Η ελπίδα σε δύο νοσηλευτικά πλαίσια

Η ελπίδα έχει αναγνωρισθεί ως μία κεντρική έννοια της νοσηλευτικής και διασυνδέεται με άλλες έννοιες, όπως η απαισιοδοξία και η απόγνωση. Δύο νοσηλευτικά πλαίσια (Travelbee 1971, Morse and Penrod 1999), τα οποία αναγνωρίζουν την ελπίδα ως κύριο στοιχείο τους, χρησιμοποιούνται ως παράδειγμα. Ο Travelbee (1971) αναγνώρισε την ελπίδα ως κεντρικό συστατικό του ρόλου του νοσηλευτή. Στο μοντέλο της νοσηλευτικής πρακτικής, αναγνωρίζει τον ρόλο του νοσηλευτή στην υποβοήθηση του συναισθήματος της ελπίδας και στην αποφυγή της απαισιοδοξίας. Η ελπίδα τοποθετήθηκε στα πλαίσια της εύρεσης του νοήματος του πόνου και διευκολύνθηκε μέσω των διαπροσωπικών σχέσεων με το νοσηλευτικό προσωπικό. Από την πλευρά αυτή, η ελπίδα στόχευσε στο μέλλον και σχετιζόταν με την επιλογή, τις ευχές, την εμπιστοσύνη και το κουράγιο.

Σύμφωνα με τον Travelbee, η ελπίδα παράγεται όταν ένα άτομο είναι δυστυχισμένο με το παρόν και είχε μία μεγάλη κλίμακα επιλογών, οι οποίες αν και δεν ήταν οι ιδανικές τον βοήθησαν να αισθανθεί ότι έχει τον έλεγχο και μπορεί να εκπληρώσει την μοίρα του. Η ευχή ήταν μία επιθυμία για κάτι που δεν είναι πραγματικά εφικτό και υπήρχε η κατανόηση του ότι είναι απίθανο να επιτευχθεί. Η εμπιστοσύνη σχετίστηκε με την κατανόηση ότι κάποιος μπορεί να βοηθήσει και με την αποδοχή αυτής της βοήθειας. Το κουράγιο ήταν η ικανότητα του ατόμου να ξεπεράσει τους περιορισμούς ή τους φόβους και να προχωρήσει προς τον στόχο του. Η απαισιοδοξία βιώθηκε όταν οι άνθρωποι δεν είχαν καμία ελπίδα, ήταν κολλημένοι στο παρόν και δεν μπορούσαν να προχωρήσουν μπροστά. Μετέπειτα εργασία των Morse και Penrod (1999) έχει επίσης τοποθετήσει την ελπίδα ως κύρια νοσηλευτική έννοια αναπτύσσοντας ένα νοσηλευτικό πλαίσιο που συνδέει τις έννοιες της αντοχής, της αβεβαιότητας, του πόνου και της ελπίδας. Αυτές οι έννοιες βασίστηκαν στην διαδικασία της ανάρρωσης, με την ελπίδα ως προσδοκία του μέλλοντος. Το μοντέλο περιγράφηκε ως γραμμικό σε φύση, αλλά οι έννοιες δεν παρουσίασαν επικάλυψη. Η αντοχή ορίστηκε ως ‘η παρούσα κατάσταση ύπαρξης’.

Οι Morse και Penrod (1999) υποστήριξαν ότι η αντοχή βιώνεται όταν τα άτομα αναστέλλουν τα συναισθήματα τους για να παραμείνουν σε έλεγχο. Σε αυτή την κατάσταση, τα άτομα ανησυχούν ότι μπορεί να χάσουν τον έλεγχο και τείνουν να μην κατανοούν τα συναισθήματά των άλλων. Η αβεβαιότητα έλαβε χώρα όταν οι στόχοι γίνονται διαθέσιμοι, αλλά η πορεία επίτευξής τους δεν είναι ξεκάθαρη και τα άτομα τείνουν να κολλούν στο παρόν. Σε αυτό το στάδιο μπορεί να υπάρχει πόνος αλλά όχι ελπίδα.

Οι Lohne και Severinsson (2004a) πρότειναν ότι ‘η αβεβαιότητα είναι ένα συναίσθημα ανάμεσα στην ελπίδα και στην απελπισία’. Μετά τον τραυματισμό, η απελπισία των συμμετεχόντων τους μετατράπηκε σε αβεβαιότητα και εστίασαν στο παρόν για να αντιμετωπίσουν την κατάσταση. Οι Morse και Penrod (1999) πρότειναν ότι ο πόνος συμβαίνει ως κατανόηση αυτού που συνέβη και όταν γίνουν ξεκάθαρα τα αποτελέσματα στο μέλλον. Σε αυτό το σημείο, το άτομο νιώθει έντονα συναισθήματα, όπως απόγνωση και απαισιοδοξία. Σε αυτή την φάση, λαμβάνει χώρα επανα-αξιολόγηση και τα άτομα αρχίζουν να κατανοούν τα πιθανά μέλλοντα.

Η ελπίδα αρχίζει να αναπτύσσεται και συνδέεται με την αποδοχή, τον σχεδιασμό του μέλλος και τα άτομα 'βλέπουν φως στο τούνελ'. Αυτό το μοντέλο υποδεικνύει ότι ο τραυματισμός/ασθένεια προκαλεί μία αλληλουχία αντιδράσεων, οι οποίες βοηθούν τους ασθενείς να περάσουν από την αντοχή, στην αβεβαιότητα και στον πόνο μέχρι να φτάσουν στην ελπίδα και στην κατανόηση του εαυτού. Αναγνωρίστηκε ότι η απελπισία και η απαισιοδοξία είναι τα αντίθετα της ελπίδας, τα οποία τείνουν να εμφανίζονται πριν από την εμφάνισή της.

Η εμπειρία της ελπίδας σε διαφορετικά πλαίσια

Οι Morse et al (1996) πρότειναν ότι τα χαρακτηριστικά που κάνουν μία έννοια διαφορετική από τις άλλες πρέπει να αναγνωρίζονται ξεκάθαρα στην ερευνητική βιβλιογραφία. Αυτά τα χαρακτηριστικά πρέπει να εμφανίζονται από τα νοήματα που αποδίδονται στην ελπίδα από άτομα που την έχουν βιώσει. Ποιοτικές μελέτες έχουν διερευνήσει την ελπίδα σε διαφορετικές ομάδες ασθενών/πελατών, όπως τα άτομα με τραυματισμούς σπονδυλικής στήλης, τα άτομα που πεθαίνουν και τα άστεγα άτομα. Αυτές οι μελέτες αναγνώρισαν την κοινοτυπία της ανθρώπινης εμπειρίας, αλλά και το εύρος αυτών των εμπειριών σε διαφορετικά πλαίσια.

Οι μελέτες ασθενών/πελατών διαφορετικών περιοχών έριξαν φως στην φύση της ελπίδας. Από συνεντεύξεις με ασθενείς τελικού σταδίου, η Herth (1990) αναγνώρισε την σημασία του χιούμορ, των καλών αναμνήσεων, της θετικής επιβεβαίωσης και της πίστης στον Θεό όσον αφορά την ελπίδα. Η πίστη στον Θεό βοήθησε διότι παρείχε μία αίσθηση νοήματος στον πόνο. Αναγνώρισε επίσης τα πράγματα που εμποδίζουν την ελπίδα, όπως τα αισθήματα απομόνωσης, ο αφόρητος πόνος και η απώλεια της αίσθησης του εαυτού. Οι συνεντεύξεις με ασθενείς με τραυματισμό της σπονδυλικής στήλης έδειξαν ότι προσπαθούσαν να ισορροπήσουν τα συναισθήματα τους συνεχώς, επιθυμώντας να επιστρέψουν πριν από το ατύχημα και ελπίζοντας ότι θα είναι καλύτερα στο μέλλον (Lohne and Severinsson 2004b). Η διαδικασία της ελπίδας περιλάμβανε τον διαχωρισμό ελπίδας και απελπισίας. Σε αυτή την ομάδα ασθενών, η ελπίδα ξεκινούσε μετά από μία οξεία φάση και συνδεόταν έντονα με σωματικές αλλαγές. Καθώς προχωρούσαν στον πρώτο τους

χρόνο, συναντούσαν τον κύκλο της ανάρρωσης ως μονοτονία, μοναξιά, πόνο και θλίψη σε συνδυασμό με την επιθυμία μίας θετικής πρόγνωσης. Ένα χρόνο μετά τον τραυματισμό, αναγνώριζαν την ελπίδα ως την δύναμη για προσωπική ανάπτυξη. Σε μία επισκόπηση όλης της μελέτης, ο Lohne (2008) αναγνωρίζει εννέα ουσίες της ελπίδας: παγκόσμια ελπίδα, αβέβαιη ελπίδα, ελπίδα ως το κρίσιμο σημείο, η δύναμη της ελπίδας, ανεμπόδιστη ευέλικτη και δημιουργική ελπίδα, ελπίδα αντοχής, απελπιστική ελπίδα, ελπίδα για το σώμα και υπαρξιακή ελπίδα. Αυτές είναι προφανείς σε διαφορετικές στιγμές μέσα στην εμπειρία του τραυματισμού της σπονδυλικής στήλης.

Από συνεντεύξεις με 108 άστεγα άτομα, η Herth (1996) αναγνώρισε το νόημα της ελπίδας ως πολυπαραγοντικό και δυναμικό, μία δύναμη που βοηθά το άτομο να προχωρήσει μπροστά. Αυτή η εργασία είναι χρήσιμη διότι αναγνωρίζει στρατηγικές που δημιουργούν την ελπίδα: η σύνδεση του ατόμου με άλλους, οι προσωπικές ιδιότητες, νοητικές στρατηγικές, προσβάσιμοι στόχοι, στιγμές γεμάτες ενέργεια, όπως γιορτές, αντικείμενα που δημιουργούν ελπίδα, όπως μία εικόνα, ένα ποίημα ή ένα δώρα, η επιβεβαίωση της αξίας όταν οι άλλοι μας σέβονται ως ανθρώπους. Η ελπίδα αποτράπηκε όταν οι άστεγοι άνθρωποι δεν είχαν ενέργεια, ένιωθαν κούραση, ένιωθαν ότι οι άλλοι δεν τους αντιμετώπιζαν ως ανθρώπους και δεν μπορούσαν να αντιμετωπίσουν την συνεχή απώλεια.

Η συνεισφορά της νοσηλευτικής και η σχετικότητα της ελπίδας με την κλινική πρακτική

Προτείνεται με αυξημένο ρυθμό ότι οι νοσηλευτές και οι φοιτητές της νοσηλευτικής αποτελούν μία σημαντική πηγή ελπίδας για ανθρώπους που είναι ευάλωτοι και άρρωστοι (Herth 1990, 1996, Stephenson 1991, Cutcliffe and Gant 2001, Moore 2005) μέσω της συνεχούς αλληλεπίδρασης με τους ασθενείς που υποφέρουν. Παρόλα αυτά, δεν είναι ξεκάθαρη η ακριβής φύση του ρόλου αυτού. Οι Morse et al (1996) υποδεικνύει ότι η έννοια είναι ώριμη όταν αναγνωρίζονται ξεκάθαρα όλες οι προϋποθέσεις και τα αποτελέσματα. Από την νοσηλευτική σκοπιά, απαιτούνται παρεμβάσεις που έχουν ξεκάθαρο αποτέλεσμα στον ασθενή.

Παρόλα αυτά, οι δραστηριότητες ελπίδας φαίνονται ενσωματωμένες στην διαδικασία της νοσηλευτικής και είναι δύσκολο να περιγραφούν. Οι Cutcliffe και Gant (2001) πήραν συνεντεύξεις από φοιτητές της νοσηλευτικής, οι οποίοι φρόντιζαν άτομα με άνοια. Αναγνώρισαν ότι η στρατηγικές διευκόλυνσης της ελπίδας αποτελούν τμήμα της καθημερινής πρακτικής. Η ελπίδα διευκολύνθηκε μέσω των ανθρωπιστικών αρχών όπου βασίζεται η φροντίδα, στο πως χρησιμοποιούνται στην πρακτική, στις διαπροσωπικές σχέσεις και στο πως οι επαγγελματίες υγείας οργανώνουν την φροντίδα. Αυτή η μελέτη βασίστηκε στην υπόθεση ότι η ελπίδα μπορεί να δοθεί στους ανθρώπους και όχι κάτι που διευκολύνει την ικανότητα των ατόμων να ελπίζουν: ένα ζήτημα που απαιτεί έρευνα σε μελλοντική μελέτη. Οι Turner και Stokes (2006) συμπέραναν επίσης ότι η ελπίδα συνδέεται με την καθημερινή εργασία των φοιτητών της νοσηλευτικής. Από συνεντεύξεις με 14 φοιτητές που φρόντιζαν ηλικιωμένα άτομα, οι στρατηγικές διευκόλυνσης της φροντίδας εστίαζαν στην διαπροσωπική προσέγγιση της φροντίδας. Η Herth (1996), στην μελέτη των άστεγων ατόμων, πρότεινε ότι οι νοσηλευτές μπορούν να στηρίξουν την ελπίδα των αστέγων δημιουργώντας ένα θετικό περιβάλλον, ακούγοντας τις ιστορίες τους, στηρίζοντας την αίσθηση του εαυτού και εστιάζοντας σε θετικούς, ρεαλιστικούς στόχους.

Οι μελέτες υποδεικνύουν ότι οι νοσηλευτές και οι φοιτητές της νοσηλευτικής έχουν ρόλο σε σχέση με την ελπίδα. Παρόλα αυτά, ο ρόλος είναι διαχέομενος, γενικός και είναι ενσωματωμένος σε διαπροσωπικές σχέσεις. Μπορεί να μας βοηθήσει να ερευνήσουμε περαιτέρω το έργο των νοσηλευτών και να μελετήσουμε τις συναισθηματικές επιπτώσεις του ρόλου τους.

Η Ελπίδα στην Θεολογία

Σύμφωνα με τον Plattner (1988) παραχωρεί η χριστιανική θεολογία στην Ελπίδα μια μεγάλη αξία, αυτό κυρίως όσον αφορά την εύρεση του πνεύματος και της ακεραιότητας του ανθρώπου. Η ελπίδα τόσο στην παλιά, όσο και στην Καινή Διαθήκη ερμηνεύεται ως μια εσωτερική ικανότητα του ατόμου στην πραγματοποίηση του καλού, να πιστεύει κανείς και για το καλό να προσπαθεί.

Στην παλιά Διαθήκη βασίζεται η Ελπίδα στην εμπιστοσύνη στον Θεό και στην υπόσχεση του, μέσω της οποίας στον άνθρωπο σιγουριά και δικαιοσύνη δίδονται. Η Ελπίδα μεταφράζεται εδώ ως μια δυνατότητα της εμπιστοσύνης, της αισιοδοξίας και της αναζήτησης ενός ασύλου (καταφύγιου).

Στην Καινή Διαθήκη βασίζεται όλη η Ελπίδα στον Ιησού, ο οποίος ως σωτήρας στον κόσμο ήρθε. Η Καινή Διαθήκη παρουσιάζει την Ελπίδα ως προσδοκία για Ίαση του ανθρώπου. Δίπλα στην πίστη και στην αγάπη έγινε η Ελπίδα ένα ουσιαστικό στοιχείο της χριστιανικής πίστης. Πίστη, Ελπίδα και Αγάπη είναι βασικά θέματα και καθορίζουν την χριστιανική υπόσταση. Η μοντέρνα χριστιανική θεολογία δίνει σήμερα ιδιαίτερη σημασία στην διδασκαλία της Ελπίδας (Eschatologie). Σύμφωνα με την αντίληψη της μπορεί η σημασία της Ελπίδας μόνο σε συνάρτηση με την ύπαρξη του Θεού να γίνει κατανοητή, ο οποίος μια απελευθέρωση του ατόμου από την ανεπάρκεια (ατέλεια) της ύπαρξης του μπορεί να εγγυηθεί.

«Μέσω της Ελπίδας δίνεται η δυνατότητα στον άνθρωπο, απειλές, αδικίες και τον θάνατο να νικήσει και το νόημα της ζωής να κατανοήσει. Αυτό σημαίνει, ο άνθρωπος μπορεί το νόημα της ζωής του να αναγνωρίσει και να βρει, με το να εγκαταλείψει την σιγουριά του παρόντος και να εμπιστευτεί την αναζήτηση της αγιοσύνης του».

Η Ελπίδα είναι σύμφωνα με την θεολογική ερμηνεία ένα ουσιώδες χαρακτηριστικό γνώρισμα, για να προσπαθεί κανείς μέσα του, στο μέλλον. « Προσδοκία για Ίαση (αγιοσύνη), δικαιοσύνη, ανυποκρισία, αβεβαιότητα, πίστη, εμπιστοσύνη, αισιοδοξία καθορίζουν σύμφωνα με την θεολογική άποψη την Ελπίδα ως μια βαθιά ανθρώπινη στάση».

Ο Mader (1981) αναφέρεται στην ανάλυση του, στα γράμματα του Αποστόλου Παύλου και καταλήγει μεταξύ άλλων στις ακόλουθες μαρτυρίες:

- Πίστη, Ελπίδα και Αγάπη είναι η βάση της χριστιανικής ύπαρξης,
- Αυτές θα πρέπει την ζωή μας να πλάσουνε και δεν είναι κάτι το διανοητικό,
- Αυτές δεν θα πρέπει μόνο να δραστηριοποιούνται, αλλά είναι ταυτόχρονα και μια πνευματική και ψυχική προστασία,

- Αυτές οι στάσεις είναι η βάση για μια πραγματική σχέση με τον Θεό.
- Έχουν μια εξαιρετική σημασία για την κοινότητα των ανθρώπων, με τους οποίους ζούμε.
- Έχουν σημαντική σημασία στην συμμόρφωση προς το αιώνιο και παράλληλα την έναρξη την προς την αιώνια ολοκλήρωση κατευθυνόμενη προσπάθεια.

Ο Mader χρησιμοποιεί για τις τρεις αξίες Πίστη, Ελπίδα, Αγάπη επίσης την εικόνα μια οικοδομής. Η βάση είναι η πίστη, τα στοιχεία (υλικά) είναι η ελπίδα και η σχέση ως επιστέγασμα, η οποία απ' όλα υπερέχει είναι η αγάπη. Χωρίς την αγάπη όλα τα άλλα στο πέρασμα του χρόνου θα χηρέψουνε και θα καταστραφούνε.

Η Ελπίδα στην Ανθρωπολογία

Σύμφωνα με τον Plattner (1981) μπορεί κανείς μέσω της γνώσης της σύγχρονης ανθρωπολογίας επίσης να ενημερωθεί για το φαινόμενο Ελπίδα. Οι πνευματικές ικανότητες δίνουν την δυνατότητα στον άνθρωπο, σκεπτόμενος πέρα από τις υφιστάμενες καταστάσεις να ξεφύγει. Αυτήν η ικανότητα του προσανατολισμού στο μέλλον εξυπηρετεί την ολοκλήρωσή του. Αυτό εκφράζεται στην σκέψη και στις πράξεις του ανθρώπου και στην δυνατότητα του ιδέες και ουτοπίες να αναπτύξει και να προεξοφλήσει. Μέσω αυτού του πνευματικού τρόπου ζωής του ανθρώπου φαίνεται, ότι αυτός είναι διαρκώς στην αναζήτηση της ύπαρξης του, και ότι προσπαθεί να διαμορφώσει την ζωή του σύμφωνα πάντα σε συνάρτηση με το πνεύμα του.

«Στον άνθρωπο φαίνεται να είναι υπαρκτή μια συνεχής προσπάθεια για την εύρεση του εαυτού του και για την ολοκλήρωσή του. Την δύναμη αυτήν για την προσπάθεια φαίνεται να την αντλεί ο άνθρωπος από την Ελπίδα».

Η Ελπίδα αναφέρεται, όπως επίσης και η προσπάθεια του ανθρώπου για ολοκλήρωση, σε μια μελλοντική καλύτερη κατάσταση. Αυτός ο προσανατολισμός προς το μέλλον εξηγείται από την ανθρωπολογική σκοπιά ως μια πρωτόγονη τάση του ανθρώπου, η οποία δεν αρχίζει και δεν τελειώνει σε ένα συγκεκριμένο σημείο της ζωής του, αλλά αναφέρεται σε όλη την διαδικασία της ύπαρξης του.

Σύμφωνα με τον Revens (Plattner 1988) εξυπηρετεί η Ελπίδα, την πραγματοποίηση αυτής της πρωτόγονης τάσης, και γι' αυτό εξηγείται η Ελπίδα ως ένα ανθρωπολογικό γεγονός και όχι ως ένα ατομικό ψυχικό χαρακτηριστικό « Ελπίδα νοείται μια πρωτόγονη Ελπίδα, μια θεμελιώδης Ελπίδα, η οποία από τις καθημερινές προσδοκίες του ατόμου διαφοροποιείται, και η οποία την ζωτική σφαίρα του υποκειμένου υπερβαίνει, με το να προεξοφλεί το μέλλον προς όφελος της ολοκλήρωσης του ατόμου».

Η παραγωγή της Ελπίδας ισχύει ως ένα βασικό υλικό της ανθρώπινης βασικής προίκισης (χαρίσματος) και αυτήν φέρνει σε λειτουργία και συμβάλλει στην διατήρηση από την μια πλευρά σε συνάρτηση με τον μελλοντικό προσανατολισμό και από την άλλη πλευρά με την διαδικασία του γίνεσθαι. Η Ελπίδα είναι μέσο της μελλοντικής της κατεύθυνσης, η βάση για όλες τις ανθρώπινες επιθυμίες και προσπάθειες. Η Ελπίδα συμπεριλαμβάνει επίσης και την αβεβαιότητα, επειδή η πραγματοποίηση καλύτερων καταστάσεων να μεν είναι δυνατή, αλλά δεν μπορεί κανείς να την προσμένει με σιγουριά.

Η Ελπίδα στην Φιλοσοφία

Ο Plattner (1981) εισέρχεται στους διαφορετικούς τρόπους σκέψης. Οι μεμονωμένες κατευθύνσεις της σκέψης ξεχωρίζουν στον τρόπο κατανόησης της Ελπίδας και κυρίως στην εκτίμηση τους από την Ελπίδα.

Από την αρχαία Ελλάδα έως και σήμερα τονίζονται μέσω της αβεβαιότητας που το μέλλον κρύβει στους κόλπους του χαρακτήρα της Ελπίδας.

Οι στωϊκοί

βλέπουν στην Ελπίδα έναν εχθρό του ανθρώπου, επειδή αυτή μέσω της θέας της στο αβέβαιο μέλλον εμποδίζει τους ανθρώπους, να εμπιστευτούν το παρόν που κυριαρχείται από την λογική και συγχρόνως την ψυχική ισορροπία του ατόμου διαταράσσει.

Descartes and Spinoza

κριτικάρουν την ουτοπική (αυταπάτη) απαίτηση, η οποία εκφράζεται στην Ελπίδα ως μια ανιθυμία της Αβεβαιότητας.

Nietzche

κριτικάρει την Ελπίδα ως απάτη στην πραγματικότητα και στην γνώση.

Schopenhawers

Στη πεσιμιστική παρατήρηση του ανθρώπου και του κόσμου βλέπει την Ελπίδα ως πλάνη στην πραγματικότητα, επειδή ο άνθρωπος από την αρχή είναι με τον θάνατο στενά συνδεδεμένος.

O Platon και o Aristoteles

των οποίων η παρατήρηση είναι προσανατολισμένη σε μια ρητή πρόβλεψη και υπαρξιακή αισιοδοξία. Αυτοί χαρακτηρίζουν την Ελπίδα ως ευχάριστες προσδοκίες, πρόγευση χαράς, και καλής διάθεσης.

O Kant

χαρακτηρίζει την Ελπίδα θετικά και φέρνει την Ελπίδα σε συνάρτηση με την χαρά.

O Kierkegaard

αντιδιαστέλλει στην Ελπίδα την Απόγνωση.

O Heidegger

Ερμηνεύει την Ελπίδα ως χαρά της ανθρώπινης ύπαρξης που έρχεται σε αντιδιαστολή με τον φόβο.

Block

Μέσω του έργου του έγινε η Ελπίδα ένα κεντρικό σημείο της φιλοσοφικής και θεολογικής σκέψης στο δεύτερο μισό του 20ου αιώνα.

Fromm

Ο Fromm θέτει την ερώτηση, εάν η Ελπίδα μπορεί να περιγραφεί με λόγια. Αυτός έρχεται στο συμπέρασμα, ότι όπως σε όλες τις ανθρώπινες εμπειρίες, οι λέξεις δεν αρκούν για μια σαφή περιγραφή, αυτές αμαυρώνουν την εμπειρία. Κατά την γνώμη του είναι η ποίηση, η μουσική ή άλλες μορφές τέχνης καταλληλότερες για την περιγραφή της ανθρώπινης εμπειρίας. Αυτό χαρακτηρίζει την Ελπίδα ως «παράδοξο». Αυτήν δεν είναι ούτε μια παθητική αναμονή, μήτε ένας μη ρεαλιστικός εκβιασμός από καταστάσεις, οι οποίες δεν μπορούν να εμφανισθούν.

«Ελπίδα σημαίνει, κάθε στιγμή να είμαστε έτοιμοι γι' αυτό, το οποίο δεν έχει γεννηθεί ακόμη, και παρ' όλα αυτά να μην αποκαρδιωνόμαστε, εάν στη διάρκεια της ζωής μας δεν γεννηθεί».

«αυτός, του οποίου η Ελπίδα είναι δυνατή, αναγνωρίζει και χαιρετά όλα τα σημάδια μια καινούργιας ζωής και είναι κάθε στιγμή εξοπλισμένος (εφοπλισμένος, έτοιμος) ότι είναι έτοιμο να γεννηθεί, να το βοηθήσει».

Η Ελπίδα είναι λοιπόν δυναμικά υπαρκτή και γίνεται ζωντανή μέσω μιας ενεργής θέλησης για πράξεις και μια δυναμικής ύπαρξης και συμβάλλει μ' αυτό σε μια πλήρη ζωή και σε μια κατάσταση μεγαλύτερης ζωντάνιας.

«Η Ελπίδα σηματοδοτεί την ύπαρξη είναι μια εσωτερική ετοιμότητα, μια έντονη, αλλά όχι ακόμη καταξοδευμένη ενεργή ύπαρξη». Ενεργή ύπαρξη σημαίνει για τον Fromm μια πεποίθηση ή μια πνευματική στάση και όχι η παραγωγικότητα μέσω της πολυπραγμοσύνης και της απαρίθμησης και ταξινόμησης διάφορων ενεργειών.

Αυτός χαρακτηρίζει την Ελπίδα ως ένα ουσιαστικό συστατικό στην δομή της ζωής και στην δυναμική του ανθρώπινου πνεύματος και παρατηρεί την Ελπίδα ως ψυχικό σύμπτωμα κάθε ζωής, επειδή *«η Ελπίδα στους ανθρώπους είναι με συναισθήματα και με την συνείδηση συνδεδεμένη».* *«Όπου η Ελπίδα σταματάει, η ζωή είναι στο τέλος – πραγματικά ή ως πιθανότητα».*

Ο Fromm επισημαίνει ότι η έρευνα της Ελπίδας και η έλλειψη Ελπίδας εξαρτάται επίσης από τι αισθάνονται οι άνθρωποι. Κατά την γνώμη του το αντιλαμβάνεται αυτό κανείς όχι από τα λόγια τους, αλλά από την έκφραση τους, την στάση τους και την ικανότητα τους με την οποία αντιδρούν σε κάποιο ερέθισμα.

Ο Fromm παρατηρεί λοιπόν το δυναμικό της Ελπίδας ως κάτι που ανήκει στην ζωή αυτή μπορεί ωστόσο να προωθηθεί ή να μπλοκαριστεί. Ο άνθρωπος ελπίζει ότι θα αγαπηθεί, θα τον καταλάβουνε, θα τον φροντίσουνε και θα τον σεβαστούνε και θα μπορέσουνε να τον εμπιστευτούνε αλλά και να εμπιστευτεί. Αυτήν η Ελπίδα μπορεί να απογοητεύσει αλλά και να καταστραφεί τελείως.

Ο Fromm είναι της άποψης, ότι ο άνθρωπος, αυτές τις απογοητεύσεις μέχρι έναν σχετικό βαθμό θα πρέπει να τις βιώσει, για την επανεξέταση και την προσαρμογή του στο πραγματικό περιβάλλον και τελικά για την ενίσχυση της ικανότητας του να ελπίζει και μέσω αυτού καινούργιες και ουσιώδες Ελπίδες να

δημιουργεί. Ως συνέπεια ολοκληρωτικά καταστραμμένης Ελπίδας, παρατηρεί αυτός την «πώρωση (σκληρύωση) της καρδιάς», την ανικανότητα να νιώθει κανείς, να κατανοεί και να συναισθάνεται. Άνθρωποι των οποίων οι Ελπίδες έχουν καταστραφεί ολοκληρωτικά, μισούν την ζωή, παίρνουν εκδίκηση στην ζωή τους, ένα δραστικό αποτέλεσμα είναι η βία και η καταστροφική μανία. Αυτό κατανοεί αυτός από ψυχολογική άποψη ως εναλλακτική της Ελπίδας. Από κοινωνική άποψη παρατηρεί ο Fromm την Ελπίδα να φθίνει και σημάδια αυτής της κατάστασης μπορεί κανείς να συναντήσει παντού, μεταξύ άλλων κατονομάζει αυτός την έλλειψη επαφών μεταξύ των ανθρώπων και την κατάσταση του περιβάλλοντος μας (Plattner, 1981).

Ελπίδα στην Ψυχολογία

Η Kast (1991) παρουσιάζει την Ελπίδα ως την συγκίνηση, πάνω στην οποία όλες οι συγκινήσεις δημιουργούν. Αυτήν μιλάει για μια αλυσίδα συγκινήσεων ή πεδία και τα εκθέτει ως εξής:

- Προσδοκία – Νοσταλγία – Αισιοδοξία – Ελπίδα
- Ελπίδα – Χαρά – Ενθουσιασμός

Η Ελπίδα είναι κατά την άποψη της συγγραφέως ωστόσο μια αφηγηματική συγκίνηση και μπορεί κανείς αρχικά συνήθως από την απουσία της να την παράγει. Αυτό σημαίνει, ότι αυτή απουσιάζει, όταν ο άνθρωπος αισθάνεται απελπισμένος.

Το καλύτερο μπορεί να είναι σχετικά κοντά ή πολύ μακριά και φτάνει μέχρι την προσδοκία του καλύτερου στον άλλο κόσμο. Για την Ελπίδα μιλάει η συγγραφέας μόνο τότε, όταν η ζωή ευθυγραμμίζεται προς μια δύσκολα αναγνωρίσιμη αλλά από την αρχή ακόμη ασαφής Διάσταση. « Κάποιος κατευθύνεται προς ένα φως, το οποίο δεν είναι ορατό και για το οποίο όμως κάποιος έχει την εντύπωση, ότι θα έπρεπε να υπάρχει». Η Ελπίδα περιγράφεται ως το θεμέλιο (η Βάση) της συγκίνησης, ως αντίβαρο του φόβου. Η Ελπίδα έχει να κάνει πάντα με αυτό, ότι όσο ζούμε, δεν επιδιώκουμε πάντα κάτι, αλλά προσπαθούμε και

κάτι να γίνουμε, η ζωή έχει πάντα μια διάσταση στο μέλλον. Αυτό μπορεί να μας γεμίσει με φόβο ή να μας γεμίσει με Ελπίδα. Η Ελπίδα δίνει συνήθως Παρηγοριά.

Αυτήν Η Ελπίδα παίζει με τον κίνδυνο και αναφέρεται « σε δημιουργικές δυνατότητες αλλαγής για ένα καλύτερο αύριο». Η Ελπίδα δεν είναι λογική. Έτσι εξηγείται το φαινόμενο, ότι άνθρωποι, οι οποίοι βρίσκονται σε πολύ δύσκολες καταστάσεις στην ζωή τους ή είναι ετοιμοθάνατοι, εκφράζουν ενάντια σ' όλα τα εξωτερικά σημεία Ελπίδα για το καλύτερο. Η συγγραφέας το αξιολογεί αυτό ως ένα σημείο, ότι εμείς είμαστε προσανατολισμένοι ελπίζοντας για το καλύτερο.

Ο Plugge (Kast, 1991) υποστηρίζει την θέση, ότι ακόμη και ο άνθρωπος, ο οποίος προσπαθεί να αυτοκτονήσει, το πράττει με την ελπίδα, ότι ο θάνατος θα είναι καλύτερος από την ζωή. Ο άνθρωπος δεν μπορεί να αποποιηθεί την Ελπίδα για το καλύτερο στον θάνατο. Η συγγραφέας γράφει ψυχολογικές εξηγήσεις και υποδεικνύει την σχέση μεταξύ πρωτόγονης εμπιστοσύνης και Ελπίδας. Έχει ο άνθρωπος πρωτόγονη εμπιστοσύνη και εμπιστοσύνη στη ζωή, τότε έχει και περισσότερη Ελπίδα. Ο άνθρωπος έχει πάντα ένα όραμα για την ζωή του, στην ακόμη ασυνείδητη ολοκλήρωση του και απ' αυτό λόγο για να ελπίζει.

Ο Ulich (1984) σκιαγραφεί μεταξύ άλλων πέντε χαρακτηριστικά γνωρίσματα των ψυχικών βιοματικών καταστάσεων της Ελπίδας:

1. Ενδιαφέρον

Ελπίδα σημαίνει, να έχει κανείς ενδιαφέροντα, να κρίνει κανείς κάτι ως σημαντικό ή ως πολύτιμο. Ακόμη ονομάζει αυτός την ικανότητα, να δεσμεύεται κανείς στους πληγέντες. Μόνο όταν κάποιος μπορεί να αντιληφθεί την εξέλιξη του και την ζωή του ως υποκειμενικά ουσιώδες γεγονός, « προκύπτει σε καταστάσεις κρίσεως η Ελπίδα».

Η ικανότητα και η προθυμία στην Ελπίδα εξαρτάται σύμφωνα με τον Ulich, όπως και σε άλλους συγγραφείς, από την προσωπική βιογραφία, τις θρησκευτικές, πολιτισμικές και κοινωνικές επιρροές και αξίες.

2. Συνειδησιακή ταυτότητα

Στην Ελπίδα ανήκει επίσης η αίσθηση της προσωπικής αξίας και η συνείδηση της ατομικής ταυτότητας. « Μπορούμε να ελπίζουμε μόνο τότε, όταν είναι τουλάχιστον το αίσθημα της αυτοεκτίμησης υπαρκτό και όταν βιώσει μια συναίσθηση για την

διάρκεια του ατόμου στην αλλαγή των καταστάσεων, των φάσεων της ζωής και μέσω των κρίσεων» αυτό σημαίνει, μέχρι ποιο βαθμό μπορεί κανείς το μέλλον ανοιχτά να το βιώσει και ποιες προοπτικές έχει η Ζωή;

Αυτό διασαφηνίζει, τι μεγάλο ρόλο παίζει η αίσθηση του χρόνου στην Ελπίδα.

3. Εμπιστοσύνη

Η εμπιστοσύνη και ένα κοινωνικό αίσθημα προσήλωσης είναι επίσης μέρη της Ελπίδας. Στο αίσθημα της προσήλωσης εκφράζεται επίσης η άνεση, να μπορεί κάποιος να ζητήσει βοήθεια, όταν ο ίδιος του δεν μπορεί και δεν γνωρίζει τίποτα παραπέρα. Πυρήνας του αισθήματος προσήλωσης είναι η εμπιστοσύνη σε άλλους ή στον Θεό, στους οποίους ανήκουν η αξιοπιστία, η αυθεντικότητα και η βοήθεια.

4. Αυτοεκτίμηση

Στην Ελπίδα εκφράζεται η θέληση για την ζωή και για την αυτοεκτίμηση στη ψυχοφυσική επιβίωση. Αυτό εξηγεί επίσης ότι με την Ελπίδα είναι συχνά συνδεδεμένο κάτι παρήγορο. « Η Ελπίδα έχει λοιπόν να κάνει με την προθυμία, να φυλάξει κανείς ακόμη και τότε κάτι από την αισιοδοξία, όταν οι θετικές εξελίξεις δεν είναι καθόλου πιθανές».

5. Ψυχο – φυσική συμπαράσταση

Η Ελπίδα έχει μια ανακουφιστική και τονωτική λειτουργία όσον αφορά την ψυχική και φυσική υγεία και εξυγίανση. Εμείς γνωρίζουμε τις θετικές λειτουργίες της Ελπίδας, όταν πρόκειται για την Αντοχή ή την Υπερνίκηση ενοχλητικών καταστάσεων. « Η Ελπίδα μπορεί γενικά να είναι ένας προστατευτικός παράγοντας, ο οποίος τον τραυματισμό από ενοχλήσεις μπορεί να μειώσει, ή ένας καταπραϋντικός παράγοντας σε αναπόφευκτες ενοχλήσεις. Η Ελπίδα μπορεί να βοηθήσει, δυνάμεις να συλλέξουμε και την θέληση για ζωή να ενισχύσει». Αυτό απαιτεί μάλιστα περιστασιακά, μέρη της πραγματικότητας και του Εαυτού μας, να αποκηρύττουμε, να παραγκωνίζουμε ή να αποφεύγουμε να σκεφτόμαστε την πραγματικότητα και αντί γι' αυτό να δημιουργούμε αυταπάτες. « Η αποφυγή και η εκτόπιση μπορεί να μας βοηθήσει σε ακραίες καταστάσεις, να συνεχίσουμε να ζούμε, να ανασαίνουμε και μακροπρόθεσμα με γεγονότα, τα οποία δεν μπορούμε να αλλάξουμε, να μπορούμε να ανταπεξέλθουμε». Εάν η αποκήρυξη, κυρίαρχη και διαρκής γίνει περιορίζει την ικανότητα του ατόμου να βρίσκει λύσεις στα

προβλήματα του και δημιουργεί καινούργια προβλήματα. Η Ελπίδα μπορεί επίσης να είναι ενοχοποιητική και βλαβερή, επειδή σε απελπιστικές καταστάσεις θα μπορούσε να είναι καλύτερα, να μην δημιουργείται καμία Ελπίδα, αλλά το αναπόφευκτο γεγονός να αντιμετωπίζεται.

Ανάλυση της Δομής της Ελπίδας

Ο Plattner (1988) αναφέρεται εδώ στην εργασία του Edmaier (1968), ο οποίος από φιλοσοφική σκοπιά παρουσιάζει μια ανάλυση της Δομής της Ελπίδας.

Ο Edmaier προσπαθεί να ρίξει μια ερευνητική ματιά στην φύση της Ελπίδας, με το να αναλύσει το κάθε συστατικό μεμονωμένα και μεταξύ τους να τα οριοθετήσει. Αυτή η διάρθρωση μπορεί να διευκολύνει την απάντηση στις ερωτήσεις:

- Γιατί ο άνθρωπος κατέχει την Ελπίδα;
- Ποιο νόημα έχει η Ελπίδα;
- Πως εξηγούνται οι ατομικές διαφορές;
- Τι ελπίζει ο καθένας συγκεκριμένα;

1. Υπερκόσμια Ελπίδα

Ο Edmaier καταλαβαίνει την υπερκόσμια Ελπίδα ως ένα εσωτερικό δεδομένο και ικανότητα, η οποία κάθε ανθρώπινη παρουσία χαρακτηρίζει.

Κατά την γνώμη του παρουσιάζει αυτόν τον θεμελιώδη, πάντα έγκυρο, μη εναλλάξιμο όρο της Ελπίδας. Μέσω αυτού γίνεται δυνατόν, να μπορεί να αναπτύξει ο άνθρωπος την ικανότητα του και την ετοιμότητα σε συγκεκριμένη Ελπίδα.

«Η υπερκόσμια Ελπίδα προπορεύεται κάθε ύπαρξης και αναφέρεται σ' ένα μέλλον, το οποίο έχει ως περιεχόμενο την ολοκλήρωση του κάθε ατόμου ξεχωριστά».

« Η υπερκόσμια Ελπίδα νοείται γι' αυτόν τον λόγο ως μια προσωπική πράξη, ως μια έκφραση της προσωπικής κατάφασης, η οποία κατασκευάζει την ύπαρξη».

2. Βασική Ελπίδα

Η βασική Ελπίδα είναι βαθιά ριζωμένη στην προσωπικότητα και περιέχει την ατομική ικανότητα να ελπίζει κανείς. Μέσω της βασικής Ελπίδας καθορίζονται οι συγκεκριμένες ικανότητες και η ετοιμότητα του ανθρώπου, να συλλαμβάνει δυνατότητες για την ολοκλήρωση του και την πραγματοποίησή τους να προσπαθεί. Έως ποιο σημείο καταφέρνει ο κάθε άνθρωπος ξεχωριστά την βασική Ελπίδα να την κατανοήσει, εξαρτάται από την προσωπική του μόρφωση και την βιογραφική του εξέλιξη. Επίσης και από τους κοινωνικούς, πολιτισμικούς, ιστορικούς παράγοντες, κανόνες και αξίες. Οι κανόνες μιας εποχιακής, πολιτισμικής και ταξικής κοινότητας καθορίζουνε μαζί, τι καθένας ξεχωριστά μπορεί να ελπίζει.

Αυτό εξηγεί, για ποιόν λόγο η βασική Ελπίδα είναι διαφορετική μεταξύ των ανθρώπων.

Επειδή οι συνθήκες (οι όροι) της βασικής Ελπίδας ποικίλλουν και ο άνθρωπος σε μια διαρκή αλλαγή στην εξέλιξη του βρίσκεται, η βασική Ελπίδα αλλάζει συνεχώς.

3. Αντικειμενική Ελπίδα

Η ικανότητα του ελπίζω εκφράζεται στα ορατά και συγκεκριμένα περιεχόμενα της Ελπίδας. Αυτά τα περιεχόμενα αναφέρονται στην καθημερινότητα. Αυτά μπορούν με ακρίβεια να κατονομαστούν και μεταξύ τους να οριοθετηθούν. Είναι δυνατόν, ταυτόχρονα περισσότερα διαφορετικά περιεχόμενα Ελπίδας να κατονομάσει κανείς. Ξεκάθαρα εμφανίζονται εδώ η ελπίδα για το μέλλον, οι προοπτικές για κάτι καλύτερο και η αβεβαιότητα του εφικτού. Το περιεχόμενο μπορεί να αναφέρεται σε αλλαγές στο μέλλον ή στο παρόν. Άλλα χαρακτηριστικά είναι, ότι το περιεχόμενο μπορούν συνεχώς να αλλάζουν ή από το άτομο να τροποποιούνται και να προσαρμόζονται στην ανάλογη κατάσταση. Σύμφωνα με τον Edmaier επιδρούν και τα τρία επίπεδα μαζί και δημιουργούν μαζί την υπαρξιακή Ελπίδα.

Η Ελπίδα στην διαδικασία υπερνίκησης

Ο Plattner (1988) μελετά στις παρατηρήσεις του την σημασία της Ελπίδας σε ενοχλητικές διαδικασίες.

Αυτή αναφέρεται στο πρότυπο «κρίσιμο συμβάν στην ζωή» του Filip, στο πρότυπο «Στρες» σύμφωνα με τον Lalarus όπως και στο μεθοδικό πρότυπο «Καταπολέμηση κρίσεων» σύμφωνα με τον Ulichetal. Ως «κρίσιμα συμβάντα» νοούνται συμβάντα, τα οποία μια τομή στην μέχρι τώρα ζωή του ατόμου παρουσιάζουν και απαιτούν την αντιμετώπιση τους, π.χ. Ασθένεια. Το «Στρες» περιγράφεται ως μια χρονικά περαστική, συναισθηματική κατάσταση από μια ενόχληση, η οποία προκύπτει, όταν μια κατάσταση εκτιμάται ως απώλεια, απειλή ή πρόκληση. Η «Κρίση» ορίζεται ως μια ενοχλητική, χρονική, στην πορεία και στις συνέπειες ανοιχτή διαδικασία αλλαγής του ατόμου.

Η σημασία της Ελπίδας σε καταστάσεις ενόχλησης αποδίδεται κυρίως στην καταπολέμηση των ενοχλήσεων και με αυτό στην εισερχόμενη επαναφορά της ψυχικής ισορροπίας. Την ενεργή δύναμη της Ελπίδας μπορεί κανείς σε συνάρτηση με την κινητοποίηση επιπλέον ενεργειών να δει, επίσης μπορεί να εισέλθει στην συμπεριφορά καταπολέμησης, με το να παρακινεί για μια συγκεκριμένη συμπεριφορά καταπολέμησης. Η Ελπίδα μπορεί εδώ να υποκινήσει και ως δύναμη ώθησης να λειτουργήσει ή μπορεί μέσω αυτού να εμπιστεύεται στην βοήθεια από έξω. Η Ελπίδα ως ένα « έχω ελπίδες για τον εαυτό μου» μπορεί μια προσπάθεια καταπολέμησης σε κρίσιμα γεγονότα να γίνει με την οποία πρέπει να επιτευχθεί μια μείωση ενοχλήσεων.

Αυτό το «Έχω ελπίδες για τον εαυτό μου» ως μια «ενεργή δραστηριότητα» μπορεί να επιδράσει έτσι ώστε να αναλάβει κανείς και άλλες προσπάθειες καταπολέμησης, όσο αυτές προκύπτουν από την κατάσταση. Ο Plattner υποθέτει ότι μια μειωμένη εντατικότητα της Ελπίδας μπορεί να επηρεάσει τον βαθμό δυσκολίας της κρίσης, με το να φαίνεται το μέλλον πιο μαύρο απ' ότι πραγματικά θα είναι και έτσι να ενισχύει το βαθμό που βιώνει κάποιος την ενόχληση, όταν ένα άτομο δεν μπορεί μέσω της Ελπίδας να πιστέψει σε μια θετική αλλαγή, αλλά ούτε και στη πραγματοποίηση των υποκειμενικών του στόχων.

Η Ελπίδα μπορεί να εμποδιστεί μέσω της αφαίρεσης του καλύτερου, ώστε στο παρόν βίωμα της ενόχλησης, να χάνεται ότι αφορά τον Στόχο και την Πράξη. Μέσω αυτού μπορεί να υπάρξει μια μετάβαση σε βαριές ψυχολογικές καταστάσεις, ή να εμποδίζεται η καταπολέμηση καταστάσεων όπως η κατάθλιψη.

Σύμφωνα με τον Plattner μπορεί η σημασία της Ελπίδας της οποίας το περιεχόμενο παρουσιάζεται ως αυταπάτη, να ερμηνευτεί ως διατήρηση της διαδικασίας ολοκλήρωσης. Μέσω αυτού εμποδίζεται το βίωμα της ματαιότητας και παραλογισμού ή η απόγνωση για τις επίκαιρες καταστάσεις. Γι' αυτόν τον λόγο είναι η συγγραφέας της άποψης, ότι καλό είναι, σε μεμονωμένες καταστάσεις να διατηρούνται οι αυταπάτες, αλλά και να προωθείται η διαδικασία προσέγγισης στα πραγματικά δεδομένα.

Η διάκριση μεταξύ «πραγματικής» Ελπίδας και αυταπάτης θα έπρεπε ωστόσο να γίνεται από την σκοπιά του πληγέντος.

Η συμπαράσταση μπορεί να βοηθήσει τον άνθρωπο, σιγά σιγά τα πραγματικά δεδομένα της κατάστασης του να αντιληφθεί και να μάθει να τα αποδέχεται. Ταυτόχρονα είναι ωστόσο σημαντικό να δοθεί βοήθεια ώστε ο άνθρωπος να μάθει να χειρίζεται την κατάσταση που έχει αλλάξει, έτσι ώστε μέσω αυτού να γίνει ικανός για να δημιουργεί νέα περιεχόμενα Ελπίδας.

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΛΠΙΔΑΣ ΣΤΗΝ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ: ΕΛΠΙΔΑ ΚΑΙ ΑΝΑΚΟΥΦΙΣΤΙΚΗ ΦΡΟΝΤΙΔΑ

Κατά την διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών έχουν γίνει μεγάλα βήματα στην έρευνα, πρόληψη, ανίχνευση και θεραπεία ασθενειών. Αυτές οι εξελίξεις έχουν συνεισφέρει στην βελτίωση της ανίχνευσης και στα καλύτερα ποσοστά επιβίωσης. Παρά τις εξελίξεις αυτές, για πολλούς η ασθένεια είναι μία αναπόφευκτη διαδικασία που θα οδηγήσει στο θάνατο. Πρόσφατα, η προσοχή έχει εστιάσει στο πως προσφέρουμε φροντίδα στα άτομα δεν έχουν την επιλογή της θεραπείας.

Η βιβλιογραφία έχει αναγνωρίσει την ελπίδα ως μία επιρροή της αποτελεσματικής αντιμετώπισης κατά την διάρκεια της απώλειας, του πόνου και της

αβεβαιότητας (Carson et al 1990, Hockley 1993), της διευκόλυνσης της αντιμετώπισης (Herth 1989), της βελτίωσης της ποιότητας της ζωής (Rustoen 1995, Post-White et al 1996) και της θετικής επιρροής του ανοσοποιητικού συστήματος (Udelman and Udelman 1985, 1991, Gottschalk et al 1993). Αντίθετα, η απαισιοδοξία σχετίζεται με αυξημένη εμφάνιση φυσικής ασθένειας, κατάθλιψης και αυτοκτονιών (Breitbart 2000, Gill and Gilbar 2001).

Η ελπίδα σχετική και απαραίτητη στους νοσηλευτές και φοιτητές της νοσηλευτικής που ασχολούνται με την ανακουφιστική φροντίδα

Ο τομέας της φροντίδας υγείας έχει παράγει μεγάλο όγκο βιβλιογραφίας σχετικά με την ελπίδα. Οι παλαιότερες μελέτες συχνά εστίαζαν στην απαισιοδοξία σε αντίθεση με την ελπίδα, ιδιαίτερα σε ψυχιατρικούς πληθυσμούς (Farran et al 1995).

Πιο πρόσφατα, οι ερευνητές έχουν διευρύνει και εστιάζει στην έρευνα της κατασκευής της ελπίδας σε διάφορα πλαίσια, συμπεριλαμβανομένων ασθενών με ασθένειες που απειλούν την ζωή (Herth 1989, Koopmeiners et al 1997, Wong-Wylie and Jevne 1997, Hall 1990, Herth 1990b).

i. 1^η Μελέτη περίπτωσης

Η παρακάτω μελέτη περίπτωσης αφορά στην Σάρα, μια γυναίκα 34 ετών με μεταστατικό καρκίνο ωοθηκών, η οποία είχε ζητήσει να μην λάβει τελική φροντίδα στο νοσοκομείο αλλά στο σπίτι της. Η Σάρα έθετε ρεαλιστικούς στόχους (όπως το να περνά ποιοτικό χρόνο με την οικογένειά της και οι νοσηλευτές που την επισκέπτονταν προσπαθούσαν να ενισχύουν την ελπίδα της με διάφορες τεχνικές όπως εικόνες των παιδιών της, μουσική, οικογενειακές φωτογραφίες. Οι νοσηλευτές είχαν την ικανότητα να αντιλαμβάνονται τα μη λεκτικά σημασία μειωμένης ελπίδας στα οποία περιλαμβάνονταν: η καθυστερημένη ανταπόκριση, ο αποκαρδιωτικός

τόνος φωνής, η παθητική έκφραση των ματιών (Herth 1992) και να αντιδρούν κατάλληλα, προκειμένου να αυξήσουν την ελπίδα της.

ii. 2^η Μελέτη περίπτωσης

Η δεύτερη περίπτωση αφορά στην Andrena, μια αφροαμερικανίδα μάνα, της οποίας η 4χρονη πάσχει από όγκο στον εγκέφαλο, και μάλιστα πολύ επιθετικό. Τα συναισθήματα της μάνας μεταβλήθηκαν από την προσωρινή ανακούφιση όταν επιτέλους τέθηκε διάγνωση στην κόρη της που ταλαιπωρούνταν για καιρό, στην πλήρη απελπισία όταν έμαθε για την χειρίστη πρόγνωση της νόσου και στην ελπίδα, ως ένα είδος ονείρου, μια πιθανότητα για μία καλύτερη ζωή ακόμη και σ' αυτές τις συνθήκες. Η πλήρης απελπισία των πρώτων στιγμών έδωσε τη θέση της σε μικρές ελπίδες, όπως ότι το παιδί θα ανανήψει μία ακόμη φορά από το κώμα, προκειμένου η μητέρα να μπορέσει να το αποχαιρετήσει ή η ελπίδα ότι η παρακολούθηση κινουμένων σχεδίων θα κάνει την ασθένεια να ξεχαστεί προσωρινά.

Ελπίδα και πνευματική ζωή

Σύμφωνα με την Κοτρώτσιου & Τζούνη (2008) η έννοια της ελπίδας περιγράφει και χαρακτηρίζει την πνευματικότητα. Το επιστημονικό ενδιαφέρον είναι έντονο πως το επιστημονικό ενδιαφέρον είναι έντονο για την επίδρασή της ελπίδας σε θέματα υγείας.

Σε έρευνά του Herth (1990), σχετικά με τη σημασία της ελπίδας, τριάντα ασθενείς στο τελευταίο στάδιο της ζωής τους απάντησαν πως η ελπίδα είναι η εσωτερική δύναμη, η οποία κατευθύνει τη ζωή προς νέες γνώσεις πέρα από οποιοσδήποτε λογικές προσδοκίες.

Σύμφωνα με τον Morgan (1996), σε έρευνά του περιέγραψε 7 στρατηγικές, τις οποίες υιοθετούν κάποιοι ασθενείς, με σκοπό να ικανοποιήσουν την ελπίδα ως πνευματική ανάγκη. Αυτές είναι:

1. Οι διαπροσωπικοί δεσμοί
2. Το χιούμορ που μπορεί να κατευνάσει φόβους και ανησυχίες
3. Προσωπικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα, όπως η αποφασιστικότητα, το κουράγιο και η γαλήνη
4. Εφικτοί στόχοι
5. Η παρουσία ενεργών πνευματικών πιστεύω
6. Οι αναμνήσεις που προσφέρουν ψυχική ανάταση ή ανάκληση παλαιότερων ευχάριστων στιγμών
7. Η αναγνώριση της ατομικής αξίας (το να σε εκτιμούν ή να γίνεσαι αποδεκτός από το σύνολο).

Ο Hearth (1990) ορίζει την ελπίδα ως μια διαδικασία η οποία περιλαμβάνει την αλληλεπίδραση της σκέψης, του αισθήματος και της πράξης με στόχο την προσωπική ολοκλήρωση.

Προκειμένου να ικανοποιηθούν οι ανάγκες των ασθενών, ο θεράπωντας ιατρός και ο νοσηλευτής είναι αυτοί που προσδιορίζουν τα κλινικά όρια με τα οποία η ελπίδα μπορεί να θεωρηθεί μέσο ψυχολογικής υποστήριξης.

Ο Carson (1992) αναφέρει πως σε περιπτώσεις σοβαρής σωματικής ανικανότητας η ελπίδα μπορεί να παρέμβει υποστηρικτικά διαμέσου του διαλογισμού, της μουσικής, της προσευχής, της πρακτικής θρησκευτικής τελετής, των παραδοσιακών ιερών αφηγήσεων και της ανάγνωσης κειμένων, που έχουν τη δυνατότητα να εμπνεύσουν τον ασθενή. Στην περίπτωση πάντως απώλειας της ελπίδας, ο ασθενής χάνει την αυτοπεποίθησή του, παρατηρείται πνευματική κατάπτωση και πολλές φορές αντιδρά αρνητικά κατά τη διάρκεια της ιατρικής θεραπείας.

ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Στο γενικό μέρος αναφερθήκαμε γενικά στην έννοια της νοσηλευτικής φροντίδας. Πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση της εργασίας μας, θα ήταν χρήσιμο να αποσαφηνίσουμε ορισμένα στοιχεία για την έννοια της ελπίδας, από ερευνητική σκοπιά. Η ανάλυση της έννοιας στοχεύει γενικά στην μελέτη ενός ενδιαφέροντος φαινομένου έτσι ώστε να κατανοηθεί καλύτερα το τι είναι και πως λειτουργεί στην πρακτική. Βοηθά επίσης στην αναγνώριση των περιοχών όπου η κατανόηση μπορεί να βελτιωθεί με περαιτέρω έρευνα. Υπάρχουν πολλοί τρόποι πραγματοποίησης μίας ανάλυσης έννοιας (Wilson 1969, Walker and Avant 1995, Rodgers 1989, Morse 1995, Morse et al 1996). Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε εδώ προέρχεται από την εργασία του Morse (1995) πάνω στην ανάπτυξη έννοιας, η οποία επεκτάθηκε από τους Morse et al (1996) ώστε να συμπεριλάβει την αξιολόγηση της έννοιας. Υποστηρίζουν ότι η αξιολόγηση της έννοιας για την καθιέρωση της ωριμότητας μίας έννοιας είναι σημαντική πριν από την χρήση άλλων πιο δομημένων προσεγγίσεων ανάλυσης έννοιας, όπως των Wilson (1969), Walker and Avant (1995) και Rodgers (1989).

Η ωριμότητα της έννοιας είναι απαραίτητη ως μέτρηση και η εκμετάλλευση της έννοιας δεν μπορεί να λάβει χώρα μέχρι να γίνουν σωστά τα χαρακτηριστικά, τα όρια, οι προϋποθέσεις και τα αποτελέσματα της (Morse et al 1996).

Τέσσερις έννοιες παρέχουν τα κριτήρια της αξιολόγησης της έννοιας και αυτές χρησιμοποιούνται σε αυτή την εργασία. Αυτές είναι:

- 1) είναι η έννοια καλώς ορισμένη;
- 2) είναι τα νοητικά όρια ορισμένα,
- 3) έχουν αναγνωρισθεί τα χαρακτηριστικά;
- 4) έχουν περιγραφεί και επιδειχθεί οι προϋποθέσεις και τα αποτελέσματα;

ΓΕΝΙΚΑ ΠΕΡΙ ΠΟΙΟΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Ως μεθοδολογία για την έρευνά μας επιλέχθηκε η ποιοτική μεθοδολογική προσέγγιση. Σκοπός της ποιοτικής έρευνας δεν είναι η μέτρηση, αλλά η γνωριμία και η κατανόηση των φαινομένων (Leininger, 1985). Αυτό το είδος έρευνας χρησιμοποιείται γενικά για να ανακαλυφθούν περισσότερα στοιχεία ενός τομέα, από τον οποίο μόνο λίγα είναι γνωστά (Field and Mors, 1985). Η ποιοτική εφαρμογή εξετάζει σημασίες, τις οποίες οι άνθρωποι κατατάσσουν σε κοινωνικές όψεις. Αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί για φαινόμενα, « τα οποία δεν μπορούν να διασπαστούν σε μεμονωμένα μέρη, χωρίς να χαθεί η όψη του όλου» (Bokom και Rimen, 1987). Ποιοτικά αποτελέσματα σκιαγραφούν συχνά στοιχεία που ανακαλύφθηκαν ποσοτικά (Goutvin and Goutvin, 1984` Knalf and Houarnd 1984` Polit and Gounger, 1989).

ΣΚΟΠΟΣ

Στην παρούσα μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία ο σκοπός της μελέτης είναι η διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο αντιλαμβάνονται οι φοιτητές της νοσηλευτικής του Τ.Ε.Ι. Λάρισας την έννοια της ελπίδας στη νοσηλευτική φροντίδα. Οι ερευνητικές ερωτήσεις αναφέρονται στο πώς αντιλαμβάνονται και πώς προσδιορίζουν οι φοιτητές της νοσηλευτικής την έννοια της ελπίδας.

Δείγμα της μελέτης

Η επιλογή του δείγματος έγινε με δείγμα ευκολίας , με βάση τη συναίνεσή τους για συμμετοχή στην έρευνα κατόπιν ενημερώσεώς τους για το σκοπό της έρευνας και την εξαγωγή συμπερασμάτων σε συλλογικό και όχι ατομικό χαρακτήρα.

Η συγκεκριμένη έρευνα πραγματοποιήθηκε όπως αναφέραμε σε σπουδαστές νοσηλευτικής του Τ.Ε.Ι. Λάρισας, από τους οποίους πήραμε

συνεντεύξεις. Το υλικό της έρευνας αποτέλεσε δείγμα τριάντα (30) φοιτητών, η οποιοί συμφώνησαν να συμμετέχουν εθελοντικά στην εργασία. Όλοι οι φοιτητές ήταν τριών πρώτων ετών (πρώτου έως και έκτου εξαμήνου), οι οποιοί είχαν ήδη ξεκινήσει την πρακτική εκπαίδευσή τους στο νοσοκομείο και είχαν ίδια άποψη για την παροχή νοσηλευτικής φροντίδας. Οι 21 από τους συμμετέχοντες ήταν κορίτσια και οι 9 ήταν αγόρια. Οι ηλικίες των φοιτητών ήταν από 18 ως και 22 ετών.

Η ανάλυση των φαινομενολογικών στοιχείων

Η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου έχει οριστεί, ως «μια ερευνητική μέθοδος για την υποκειμενική ερμηνεία του περιεχομένου των στοιχείων κειμένων, μέσω της συστηματικής διαδικασίας ταξινόμησης και αναγνώρισης παρόμοιων θεμάτων ή μοτίβων λόγου» (Hsieh & Shannon, 2005: 1278). Κατά τον Mayring (Mayring, 2000: 2), η ανάλυση περιεχομένου προσεγγίζεται μέσω της εμπειρικής, μεθοδολογικής ελεγχόμενης ανάλυσης των κειμένων, όσον αφορά το περιεχόμενο, ακολουθώντας τους κανόνες της ανάλυσης περιεχομένου και μέσα από σταδιακά βήματα, χωρίς βιαστική ποσοτικοποίηση των δεδομένων.

Η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου δεν περιορίζεται μόνο στην απλή καταγραφή λέξεων ή την εξαγωγή του αντικειμενικού περιεχομένου των κειμένων για να εξετάσει τις έννοιες, τα θέματα και τα μοτίβα που μπορούν να είναι προφανή ή λανθάνοντα σε ένα συγκεκριμένο κείμενο. Επιτρέπει στον ερευνητή να καταλάβει την κοινωνική πραγματικότητα κατά τρόπο υποκειμενικό αλλά επιστημονικό.

Σύμφωνα με τον B. Berelson (1952), η ανάλυση περιεχομένου είναι «μια τεχνική έρευνας που εφαρμόζεται για να επιτευχθεί η αντικειμενική, συστηματική και ποσοτική περιγραφή του εμφανούς περιεχομένου των επικοινωνιών με τελικό στόχο την ερμηνεία τους» (Λαμπίρη – Δημάκη, 1990: 76). Είναι μια πολύμορφη μέθοδος ελεγχόμενης και συστηματικής περιγραφής και ερμηνείας του γραπτού και του προφορικού λόγου. Εξαιτίας των ευρηματικών και επαληθευτικών λειτουργιών και των δυνατοτήτων για συναγωγή συμπερασμάτων ως προς τις συνθήκες παραγωγής, αλλά και της αποδοχής του επικοινωνιακού μηνύματος που την χαρακτηρίζουν, είναι ιδιαίτερα χρήσιμη ως εργαλείο. Είτε ως κύριο εργαλείο της έρευνας, είτε ως

βοηθητικό, δίπλα σε άλλες τεχνικές, όπως στα μη δομημένα ερωτηματολόγια και στις συνεντεύξεις (Σακαλάκη στο Παπαστάμου, 2001: 477).

Με την ανάλυση περιεχομένου επιτυγχάνεται η μετατροπή του ποιοτικού υλικού σε ποσοτικό και μετρήσιμο. Η ανάλυση περιεχομένου μπορεί να είναι ποιοτικού ή ποσοτικού τύπου. Στην ποσοτική ανάλυση ενδιαφέρει πόσο συχνά εμφανίζεται η ενότητα ανάλυσης, ενώ στην ποιοτική ανάλυση ενδιαφέρει αν υπάρχει ή δεν υπάρχει κάποιο χαρακτηριστικό.

Η τεχνική αυτή μετατρέπει δευτερογενές υλικό ποιοτικής φύσης σε μορφή ποσοτικών δεδομένων. Αν και επί το πλείστον έχει συνδεθεί με την ανάλυση του γραπτού και του προφορικού λόγου στο πλαίσιο των μέσων μαζικής επικοινωνίας, μπορεί να εφαρμοστεί σε οποιονδήποτε επικοινωνιακό λόγο ή μήνυμα, σε όποια μορφή και αν εμφανίζεται (Κυριαζή, 2002:283). Λόγου χάρη, σε άρθρα του Τύπου, σε διαφημίσεις, επικοινωνίες στο πλαίσιο επιχειρήσεων, νοσοκομείων, πανεπιστημίων, σε μικρές αγγελίες, λογοτεχνικά ή επιστημονικά κείμενα, πολιτικοί λόγοι, υλικό συνεντεύξεων (Σακαλάκη στο Παπαστάμου, 2001: 478).

Η ανάλυση των δεδομένων της συνέντευξης έγινε σύμφωνα με την τεχνική της ανάλυσης περιεχομένου με την μέθοδο Mayring (περίληψη). Κεντρικό στοιχείο είναι η συστηματική, η με ρητούς κανόνες και με γνώμονα το περιεχόμενο συντηρητική περίληψη του αναλυτικού υλικού, με στόχο τη μείωση σε ένα διαχειρίσιμο σώμα. Σκοπός της ανάλυσης είναι να μειωθεί ή ελαττωθεί το υλικό έτσι ώστε να παραμείνει το ουσιαστικό περιεχόμενο, δια μέσου της αφαίρεσης του να δημιουργηθεί ένα ξεκάθαρο και σαφή σώμα, το οποίο είναι εικόνα του βασικού υλικού.

Σε περισσότερα από ένα βήματα εργασίας γίνεται προσπάθεια να παραφρασθεί το διαθέσιμο υλικό, να περιορισθεί συστηματικά, και να μειωθεί σε βασικές έννοιες με ουσιώδη νοηματικό περιεχόμενο. Με τον τρόπο αυτό δημιουργείται ένα πλέγμα κατηγοριών, οι οποίες περιέχουν μια διαρθρωμένη θεματική δομή. Για την αναλυτική τεχνική του περιορισμού/περίληψης ο Mayring προτείνει ένα μοντέλο ροής με την ακόλουθη σειρά βημάτων:

Z1: Παράφραση

Z2: γενίκευση στο επίπεδο της αφαίρεσης

Z3: Πρώτη μείωση

Z4: Δεύτερη μείωση

Αρχικά έγινε η καταγραφή των προσωπικών καταθέσεων-μαρτυριών του υπό έρευνα πληθυσμού.

Ακολούθησε η κωδικοποίηση του υλικού με τη μεταφορά των προσωπικών καταθέσεων του υλικού σε σύντομες γραμματικές προτάσεις/φόρμες (Παράφραση). Έπειτα έγινε η γενίκευση των παραφράσεων σε οριζόμενο αφαιρετικό επίπεδο έτσι ώστε οι γενικεύσεις να αντικατοπτρίζουν το αρχικό υλικό (γενίκευση).

Τέλος ακολούθησε η μείωση και ο σχηματισμός κατηγοριών οι οποίες προσδιορίζουν την πολύπλευρη διάσταση του φαινομένου που μελετούμε και δίνουν απάντηση στις ερευνητικές ερωτήσεις.

Η Ανάλυση Περιεχομένου στην ουσία είναι διαδικασία κατηγοριοποίησης, ως εκ τούτου, αφορά τη μετατροπή του κειμένου σε κατηγορίες, που εκφράζουν ένα συγκεκριμένο σύστημα κωδικοποίησης. Στην αρχική διαμόρφωση των κατηγοριών στην παρούσα έρευνα, συντέλεσαν οι ισχύουσες γνώσεις για το υπό έρευνα θέμα, όπως αυτές διατυπώθηκαν στο θεωρητικό μέρος της εργασίας. Αυτές δοκιμάστηκαν στα δεδομένα και ανάλογα με το πόσο κατάλληλες κρίθηκαν τροποποιήθηκαν, προστέθηκαν νέες και οριστικοποιήθηκαν. Η τελική τους μορφή είναι αποτέλεσμα της συνεχούς διαπλοκής θεωρίας και δεδομένων. Έτσι η μέθοδος ανάλυσης που επιλέχθηκε συνδυάζει στοιχεία ποιοτικής και ποσοτικής ανάλυσης περιεχομένου.

Αποτελέσματα

Όπως ήδη έχουμε αναφέρει το είδος της έρευνάς μας ανήκει σ' αυτό της ποιοτικής έρευνας με τη χρήση δομημένων συνεντεύξεων, από τις οποίες προέκυψαν και οι συγκεκριμένες αναφορές των φοιτητών και οι αντίστοιχες 4 κατηγορίες (θεματικές ενότητες) που θα αναπτύξουμε παρακάτω. Προκειμένου να μην γίνει αντιληπτό το ποιος φοιτητής είναι αυτός που έδωσε τη συγκεκριμένη απάντηση, έχουμε «κωδικοποιήσει» τις αναφορές ως φοιτητής (Σ.1), φοιτητής (Σ.2), κ.ο.κ. Από την απομαγνητοφώνηση που ακολούθησε, επιλέξαμε για κάθε μία από τις 4 κατηγορίες που προέκυψαν (θεματικές ενότητες), ορισμένες

χαρακτηριστικές φράσεις που χρησιμοποίησαν οι φοιτητές και αναφέρουμε και το ποιος φοιτητής το έχει αναφέρει.

Γενικά, οι περισσότεροι φοιτητές εξέφρασαν μια αποκλειστικά ιατροκεντρική προσέγγιση για την ελπίδα και εγκλωβίζονται σε μια λογική απαντήσεων σχετικά με αυτήν που να αφορά την ελπίδα του αρρώστου ότι θα γίνει καλά και όχι γενικότερα το τι σημασία έχει η έννοια της ελπίδας γι' αυτούς στη ζωή τους όχι μόνο σε ένα πλαίσιο νοσηλευτικό και ασθενοκεντρικό αλλά για τη ζωή τους. Γι' αυτό, παρόλο που η πρώτη ερώτηση είναι τελείως γενική: «τι σημαίνει για εσάς ελπίδα»; Αρκετοί φοιτητές, επηρεασμένοι ίσως και από τις υπόλοιπες ερωτήσεις που αφορούν στην ελπίδα των ασθενών, απαντούν σε ένα περιορισμένο στον ασθενή πλαίσιο. Όλα τα παρακάτω γίνονται σαφή από στην ανάλυση που θα ακολουθήσει.

Η ελπίδα ως προσδοκία

Η ερώτηση που παρουσίασε την μεγαλύτερη ποικιλία απαντήσεων ήταν η «ανοιχτή» πρώτη ερώτηση, η οποία αφορούσε στην αντίληψη των φοιτητών για την έννοια της ελπίδας. Οι περισσότεροι από τους φοιτητές αντιλαμβάνονται την ελπίδα ως μία προσδοκία για καλύτερες ημέρες στο μέλλον (Σ.3, Σ.6, Σ.12, Σ.15, Σ.21, Σ.24, Σ.27). Από τον τρόπο που αναφέρουν την ελπίδα ως προσδοκία, την παρουσιάζουν ως κάτι εξαιρετικά καλό, που τους δημιουργεί θετικά συναισθήματα. Είναι χαρακτηριστική η απάντηση φοιτήτριας (Σ.3), η οποία, όταν της ζητήσαμε να αιτιολογήσει γιατί η ελπίδα παρουσιάζεται ως προσδοκία για κάτι καλό απάντησε με μία πολύ δυνατή εικόνα: «την ελπίδα θα μπορούσα να την παρουσιάσω σαν να μεταφέρομαι πίσω στο χωριό μου, μέσα από το οποίο περνάει ένα ποτάμι, είναι άνοιξη και όλα είναι ανθισμένα και μυρίζουν ωραία, ακούγεται ο ήχος της φύσης και εγώ παίζω μέσα σ' αυτόν τον επίγειο παράδεισο, χωρίς να έχω να σκεφτώ τίποτα, έχοντας όσο χρόνο θέλω». Φοιτητής απάντησε επίσης δίνοντας μια ωραία παρομοίωση (Σ.6). «Ελπίδα για μένα είναι να έχεις γράψει καλά στις εξετάσεις σε ένα μάθημα που έχεις διαβάσει πολύ και να περιμένεις, να είσαι σχεδόν σίγουρος ότι έγγραψες άριστα, απλά περιμένεις να βγει και ο βαθμός». Η ελπίδα λοιπόν για τους αρκετούς φοιτητές αποτελεί μια κινητήριο δύναμη, που νοηματοδοτεί τη ζωή και σε κάνει να θέλεις να ζήσεις και να δημιουργήσεις. Ενδιαφέρουσα ήταν και η

απάντηση φοιτητή που ήταν και αθλητής και ανάρρωνε από επέμβαση ρήξης πρόσθιου χιαστού είτε (Σ.27): «αμέσως μετά την εγχείρηση και τις πρώτες δύσκολες ημέρες, η σκέψη μου και η ενέργειά μου κατευθύνονταν στην ελπίδα της ανάρρωσής μου. Η διαβεβαίωση του γιατρού ότι όλα πήγαν καλά στο χειρουργείο και ότι η γρήγορη επάνοδός μου στον πρωταθλητισμό εξαρτιόταν από τις δικές μου προσπάθειες με το πρόγραμμα αποκατάστασης, μου δημιούργησε μια γλυκιά προσμονή και ελπίδα ότι κάθε μέρα θα ήμουν λίγο καλύτερα από την προηγούμενη και ότι κάθε ημέρα που περνούσε με έφερνε και πιο κοντά σ' αυτό που μου άρεσε πάντα να κάνω».

Το ότι η ελπίδα σημαίνει προσδοκία γίνεται σαφές και στην ερώτηση για το αν βοηθά στη γρήγορη ανάρρωση των ασθενών. Ορισμένοι φοιτητές (Σ.4, Σ.7, Σ.13, Σ.16) απαντούν ότι έχουν γνωρίσει ασθενείς «εκ φύσεως, όπως λένε, αισιόδοξους», οι οποίοι φαίνεται να αναρρώνουν πολύ πιο γρήγορα από άλλους που φαίνεται ότι δεν ελπίζουν σε τίποτα. Θα λέγαμε ότι η ελπίδα σχετίζεται με την ταχύτερη ανάρρωση των ασθενών εν είδει αυτοεκπληρούμενης προφητείας: ο ασθενής πιστεύει και ελπίζει ότι θα γίνει καλά και τελικά αυτό συμβαίνει. Αντίστροφα, αν ο ασθενής πιστεύει ότι η έκβαση της υγείας του θα είναι κακή, τελικά, δεν καταφέρνει να αναρρώσει.

Η ελπίδα ως επίτευξη στόχων

Μία ακόμη θεματική ενότητα που προέκυψε από τις απαντήσεις φοιτητών ήταν αυτή της παρουσίασης της ελπίδας ως επίτευξη στόχων (Σ.2, Σ.5, Σ.11, Σ.14, Σ.20). Σταχυολογώντας από τις απαντήσεις των φοιτητών, αναφέρουμε τα εξής: φοιτητής (Σ.2): «Ελπίδα για τον ασθενή είναι να πιστεύει ότι κάθε ημέρα που περνάει θα μπορεί να κάνει και ένα βήμα παραπάνω χωρίς βοήθεια, ότι θα μπορεί να φάει μόνος του κτλ.». Άλλος φοιτητής παρατηρεί (Σ.5): «οι ασθενείς που αναρρώνουν γρηγορότερα από τους άλλους είναι αυτοί που θέτουν συνεχώς στόχους αναφορικά με την υγεία τους». Οι περισσότεροι από τους φοιτητές που επέλεξαν να παρομοιάσουν την ελπίδα ως επίτευξη στόχων είναι άνδρες, ενώ η παρομοίωση της ελπίδας ως προσδοκία επιλέχθηκε κυρίως από γυναίκες. Επίσης,

---

αρκετοί από τους φοιτητές απάντησαν ότι η επίτευξη νοσηλευτικών στόχων, πχ να πραγματοποιήσουν αιμοληψία με την πρώτη προσπάθεια ή να τελειώσουν εγκαίρως τα καθήκοντά τους, δηλαδή να επιτυγχάνουν τους στόχους τους, τους γεμίζει ελπίδα και ανατροφοδοτεί θετικά την προσπάθειά τους αυτή. Δηλαδή, μια μερίδα φοιτητών μετέφερε την κουβέντα από τη συνέντευξη από τους ασθενείς στους νοσηλευτές, για παράδειγμα φοιτητές (Σ.14, Σ.20, Σ.27, Σ.28).

Απαισιοδοξία και απελπισία

Ορμώμενοι, κάποιοι από τους φοιτητές, από το θέμα της ελπίδας στη νοσηλευτική φροντίδα, αντί να αναφερθούν στην ελπίδα, αναφέρονται μάλλον στην απαισιοδοξία και την απελπισία. Έτσι, πολλοί από τους φοιτητές, οι οποίοι και απάντησαν στις δύο τελευταίες ερωτήσεις ότι η ελπίδα δεν βοηθά στη γρήγορη ανάρρωση των ασθενών και ότι η διερεύνηση της ελπίδας των ασθενών δεν βοηθά στη νοσηλευτική φροντίδα, όταν κλήθηκαν στην προφορική συνέντευξη να αναπτύξουν τις απόψεις τους για την ελπίδα, εμφάνισαν μια μάλλον πεσιμιστική στάση, υποτιμώντας την έννοια της ελπίδας στη νοσηλευτική φροντίδα. Αυτού του είδους την προσέγγιση ακολούθησαν φοιτητές (Σ.1, Σ.4, Σ.10), και με λιγότερη σαφήνεια φοιτητές (Σ.29, Σ.30)

Χαρακτηριστικό είναι το παρακάτω απόσπασμα από τη συνέντευξη φοιτητή (Σ.1): «Έλα μωρέ τώρα, ποια ελπίδα. Αν είναι να γίνει καλά ο άλλος, δηλαδή εννοώ ότι αν η κατάσταση της υγείας είναι τέτοια που να μπορεί να γίνει ο ασθενής καλά, θα γίνει, αλλιώς όχι. Δηλαδή, ο καρκινοπαθής με τις μεταστάσεις, έχει ή δεν έχει ελπίδα, δεν θα πεθάνει; Όλοι άλλωστε θα πεθάνουμε». Ο ίδιος φοιτητής στη δεύτερη ερώτηση (αν η ελπίδα προάγει την ασφάλεια) απάντησε: «την ασφάλεια την προάγει μόνο η άριστη γνώση από την πλευρά του ιατρονοσηλευτικού προσωπικού. Όλα τα άλλα είναι αμπελοφιλοσοφίες, για να έχουμε να λέμε». Επομένως, αναπάντεχα θα λέγαμε, η συζήτηση περί ελπίδας, εκτράπηκε σε κάποιους φοιτητές σε συζήτηση περί απαισιοδοξίας και απελπισίας. Επίσης, φοιτητής (Σ.10) στις απαντήσεις του χρησιμοποίησε συχνά λέξεις με αρνητικό περιεχόμενο, όπως: «δύσκολα», «αδύνατον να γίνει αυτό», «με τίποτα», «μπα,

αποκλείεται». Όλες αυτές οι απαντήσεις που σταχυολογούμε, αλλά και το γενικότερο πνεύμα της συνέντευξής τους (που δεν μπορεί να αποτυπωθεί εδώ σε μεμονωμένες φράσεις) δείχνουν μια διάχυτη απαισιοδοξία στον φοιτητή αυτόν.

Ελπίδα και αίσθημα ασφάλειας

Μία ξεχωριστή θεματική ενότητα που προέκυψε από τις συνεντεύξεις είναι αυτή της συσχέτισης της ελπίδας με την ασφάλεια. Οι φοιτητές μάλλον διχάζονται αναφορικά με το αν η ύπαρξη ελπίδας στον ασθενή οδηγεί σε αυξημένο αίσθημα ασφάλειας. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι απαντήσεις κινούνται κατά μήκος ενός διπόλου, με ποικιλία απαντήσεων από το ότι το αίσθημα ασφάλειας συνδέεται άρρηκτα με την ελπίδα και ότι δεν μπορεί να νοηθεί το αίσθημα ασφάλειας χωρίς ελπίδα. Υπάρχει όμως και το άλλο άκρο που δηλώνει ότι οι δύο αυτές έννοιες είναι τελείως ανόμοιες μεταξύ τους. Διερευνώντας κάπως βαθύτερα ποιος φοιτητής απάντησε τι, φαίνεται ότι οι περισσότερο θρησκοί φοιτητές πιστεύουν ότι η ελπίδα είναι απαραίτητη για την προαγωγή του αισθήματος ασφάλειας και, μάλιστα, δηλώνουν και οι ίδιοι περισσότερο αισιόδοξοι και γεμάτοι ελπίδα από ότι οι φοιτητές που δεν συνδέουν την ελπίδα με την ασφάλεια και φαίνονται περισσότερο απαισιόδοξοι και οι ίδιοι ως πρόσωπα.

Φοιτήτρια (Σ.25) δήλωσε: «Έχω προσέξει ότι οι ασθενείς που είναι αισιόδοξοι για την πορεία της υγείας τους έχουν μεγαλύτερη εμπιστοσύνη στο γιατρό τους, ακόμη κι αν αντικειμενικά ο γιατρός τους δεν είναι και το τέλειο παράδειγμα ανθρώπου που μπορείς να βασιστείς πάνω του. Παραδόξως, οι ασθενείς αυτοί, που θα μπορούσες να τους χαρακτηρίσεις και συμπαθητικά αφελείς, εξελίσσονται συνήθως πολύ καλά. Αντίθετα, φοιτητής (Σ.21) δηλώνει: «εγώ προσωπικά δεν έχω προσέξει καμία διαφορά στην έκβαση της ασθένειας, είτε ο άλλος πιστεύει στο Θεό ή στο Βούδα, είτε έχει αυξημένο αίσθημα ασφάλειας είτε όχι, δεν πρόκειται να γίνει καλά. Το μόνο που έχει σημασία είναι να κάνει ο καθένας καλά τη δουλειά του (γιατρός, νοσηλευτής, λοιπό προσωπικό) και ο ασθενής να κάνει αυτό που του λέμε. Όλα τα υπόλοιπα είναι χαζομάρες. Επομένως, από τις συνεντεύξεις αυτές δεν προκύπτει κάποια «σωστή» και «λάθος» απάντηση, αλλά το ποιες είναι οι προσωπικές πεποιθήσεις του ερωτώμενου.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Τα αποτελέσματα από την έρευνά μας βρίσκονται σε αναλογία με αυτά της σύγχρονης βιβλιογραφίας. Οι θεματικές ενότητες που αναπτύξαμε παραπάνω βρίσκουν αρκετές ομοιότητες σε ανάλογες διεθνείς αλλά και ελληνικές ερευνητικές μελέτες, δείχνοντας ότι, παρά τις μεγάλες κοινωνικοπολιτισμικές διαφορές μεταξύ των διαφόρων χωρών, υπάρχουν αρκετά κοινά στοιχεία.

Αναφορικά με την έννοια της ελπίδας ως προσδοκία που επισημάνθηκε από πολλούς φοιτητές, χρήσιμο θα ήταν να ορίσουμε επακριβώς την έννοια της προσδοκίας. Έτσι, το λεξικό New Oxford της Αγγλικής Γλώσσας (Pearsall 1998) ορίζει την ελπίδα ως ‘ένα συναίσθημα προσδοκίας και μία επιθυμία για την επίτευξη ενός συγκεκριμένου πράγματος. Οι Wise et al (2008) συνδέουν την προσδοκία με τις ρεαλιστικές ελπίδες σε σύγκριση με τις επιθυμίες και τις ευχές, οι οποίες είναι πιθανό να μην είναι ρεαλιστικές, γεγονός που υποδεικνύει ότι οι προσδοκίες είναι λογικές και άρα πιθανότερο να συμβούν.

Ανατρέχοντας στη σύγχρονη βιβλιογραφία, παρατηρούμε ότι ο συχνότερος τρόπος παρουσίασής της ελπίδας είναι ως μία προσδοκία για το μέλλον (Herth 1993b, Bunston et al 1995, Morse and Penrod 1999, Benzein and Saveman 1998). Οι Bunston et al (1995) ορίζουν την ελπίδα ως ‘ένα ζωτικό συστατικό που παρέχει το κίνητρο να σηκωθούμε το πρωί και να επιθυμούμε την νέα ημέρα παρά τις συνθήκες, τις φυσικές δυσκολίες ή τον συναισθηματικό πόνο’. Το να κατορθώνουμε να κοιτάμε μπροστά παρά τον πόνο υποδεικνύει ότι η ελπίδα είναι μία κατάσταση του μυαλού, το οποίο ξεπερνά την παρούσα κατάσταση και μας επιτρέπει να νιώθουμε θετικά για το μέλλον άσχετα με τις ρεαλιστικές ή μη προσδοκίες. Άλλοι προτείνουν ότι η ελπίδα είναι επίσης μία κατάσταση ύπαρξης, η οποία δεν συνδέεται απαραίτητα με τις προσδοκίες. Οι συγγενείς και οι φίλοι ατόμων με HIV/AIDS δείχνουν ότι η ελπίδα σχετίζεται με την εύρεση μίας επικοδομητικής διαδικασίας για το παρόν και το μέλλον (Kylma et al 2003). Οι ασθενείς τελικού σταδίου στην μελέτη της Herth (1990) έβλεπαν την ελπίδα ως μία εσωτερική δύναμη που οδηγεί σε νέα κατανόηση και εμπλουτισμό της ύπαρξης και όχι σαν λογική προσδοκία’.

Η αποσύνδεση της ελπίδας από την προσδοκία δεν είναι δυνατή όσο αφορά στους ορισμούς που έχουν παρουσιαστεί, αλλά υπάρχουν κάποιες ενδείξεις ότι η προσδοκία θεωρείται νοητική, λογική διαδικασία. Εναλλακτικά, η ελπίδα μπορεί να είναι το να νιώθουμε το πώς είναι να ζούμε στο παρόν ή ότι είναι δυνατόν να συνεχίσουμε στο μέλλον. Έτσι, η ελπίδα μπορεί να είναι μία κατάσταση ύπαρξης στο παρόν και μία προσδοκία για το μέλλον.

Αναφορικά με τη σύγκριση των αποτελεσμάτων μας: ότι η ελπίδα ταυτίζεται με την επίτευξη στόχων, με την υπάρχουσα βιβλιογραφία, μία κατανόηση της ελπίδας που εστιάζει στους στόχους μπορεί να είναι χρήσιμη, ιδιαίτερα στις περιοχές της αποκατάστασης, της ανάρρωσης ή της προώθησης της υγείας. Από τα δεδομένα συνέντευξης τεσσάρων διαφορετικών ομάδων ανθρώπων (μεταμόσχευση καρδιάς, τραυματισμός σπονδυλικής στήλης, επιβίωση καρκίνου στο μαστό και μητέρες που θηλάζουν και θα συνεχίζουν την νοσηλεία) και φοιτητών της νοσηλευτικής (Morse and Doberneck 1995) υποδεικνύουν ότι 'η ελπίδα είναι μία αντίδραση στην απειλή που οφείλεται στην δημιουργία ενός επιθυμητού στόχου, στην κατανόηση του κόστους της μη επίτευξης του στόχου, στον σχεδιασμό της επίτευξης του, στην αξιολόγηση, επιλογή και χρήση όλων των εσωτερικών και εξωτερικών πόρων που θα στηρίξουν την επίτευξη, στην επανα-αξιολόγηση και επανάληψη του πλάνου κατά την αντοχή, εργασία και προσπάθεια επίτευξης'. Στα πλαίσια της υγείας, η απειλή της ασθένειας/τραυματισμού δημιουργεί την ελπίδα της ανάρρωσης και αναγνωρίζει τις πράξεις που απαιτούνται για την επίτευξη των στόχων.

Μία παρόμοια νοητική διαδικασία λαμβάνει χώρα και στους νεαρούς υγιείς ανθρώπους. Ο Turner (2005), από συνεντεύξεις με δέκα νεαρούς ανθρώπους (18 -25 χρονών), αναγνώρισε την ελπίδα ως την κινητήρια δύναμη που σχετίζεται με τις επιλογές. Η ελπίδα εστιάζει στην πίστη ότι υπάρχουν επιλογές που οδηγούν στην εκπλήρωση, ενέργεια για να γίνουν οι επιλογές και ικανότητα ικανοποίησης των στόχων. Η σύνδεση με άλλα άτομα και η προσπάθεια λήψης σωστών επιλογών αποτελούν ζωτικά συστατικά της ελπίδας.

Επίσης, σε μία ανάλογη με τη δική μας μελέτη, ο Turner (2005), πήρε συνεντεύξεις σε δέκα νεαρούς ενήλικες (18 -25 χρονών). Στις συνεντεύξεις αυτές

αναγνωρίστηκε η ελπίδα ως η κινητήρια δύναμη που σχετίζεται με τις επιλογές. Η ελπίδα εστιάζει στην πίστη ότι υπάρχουν επιλογές που οδηγούν στην εκπλήρωση, ενέργεια για να γίνουν οι επιλογές και ικανότητα ικανοποίησης των στόχων. Η σύνδεση με άλλα άτομα και η προσπάθεια λήψης σωστών επιλογών αποτελούν ζωτικά συστατικά της ελπίδας. Σε μία κάπως παλαιότερη διεθνή μελέτη, η Herth (1990) πήρε συνέντευξη από 30 ασθενείς τελικού σταδίου και βρήκε ότι η ελπίδα ήταν μία αίσθηση νοήματος ή σκοπού της ζωής. Οι εφικτοί στόχοι αναγνωρίστηκαν σε σχέση με την ελπίδα για τους ίδιους και τις οικογένειες τους, αλλά αφορούσαν περισσότερο την εμπειρία της ζωής και του θανάτου και όχι τους στόχους.

Σε άλλες πρακτικές, όπου οι στόχοι μπορεί να μην είναι τόσο σημαντικοί ή διαφορετικοί, όπως στους ασθενείς που πεθαίνουν ή σε ηλικιωμένους ασθενείς, μπορεί να απαιτείται μία διαφορετική προσέγγιση της ελπίδας. Εάν η ελπίδα συνδυάζεται μόνο με στόχους και ύπαρξη, η χρησιμότητα της μπορεί να είναι περιορισμένη. Οι Bumston et al (1995) υποστήριξαν ότι οι ηλικιωμένοι άνθρωποι έχουν ‘μειωμένη αίσθηση της αισιοδοξίας’. Οι Herth και Cutcliffe (2002) υποδεικνύουν ότι οι ορισμοί της ελπίδας που εστιάζουν στην επίτευξη, στην επιτυχία και στον έλεγχο δεν είναι τόσο χρήσιμοι όταν σχετίζονται με τις απώλειες της μεγάλης ηλικίας. Παρόλα αυτά, οι ηλικιωμένοι που έχουν καλή υγεία μπορεί να έχουν διαφορετικές απόψεις από αυτούς που έχουν προβλήματα. Το νόημα της ελπίδας σε αυτή την ομάδα πρέπει να παραχθεί λοιπόν από τους ίδιους τους ηλικιωμένους στα πλαίσια της ζωής τους. Οι μελέτες που ερευνούν την ελπίδα σε ασθενείς που πεθαίνουν συμπέραναν ότι η ελπίδα είναι μία χρήσιμη έννοια αλλά δεν σχετίζεται απαραίτητα με τους στόχους. Η Herth (1990) πήρε συνέντευξη από 30 ασθενείς τελικού σταδίου και βρήκε ότι η ελπίδα ήταν μία αίσθηση νοήματος ή σκοπού της ζωής. Οι εφικτοί στόχοι αναγνωρίστηκαν σε σχέση με την ελπίδα για τους ίδιους και τις οικογένειες τους, αλλά αφορούσαν περισσότερο την εμπειρία της ζωής και του θανάτου και όχι τους στόχους. Οι Elliott και Oliver (2007) στηρίζουν αυτό αναγνωρίζοντας την χρήση του ρήματος ελπίζω σε συνεντεύξεις με ασθενείς που πεθαίνουν. Αυτό ήταν ζωτικό στον καθορισμό των στοιχείων που έδιναν νόημα στην ζωή τους. Αντίστροφα, η ελπίδα ως ουσιαστικό έτεινε να συνδέεται σε βιολογικές αποδείξεις της ασθένειας. Ο Sharp (1994) συμπέρανε από συνεντεύξεις

με ασθενείς που πεθαίνουν ότι η ελπίδα εστίαζε στην διατήρηση της τρέχουσας κατάστασης, στην παραμονή του προσωπικού και στην ανάπτυξη των οικογενειών. Η ελπίδα είναι λοιπόν κυρίαρχη έννοια στους ανθρώπους που πεθαίνουν, καθώς ένα άτομο δήλωσε ‘χωρίς την ελπίδα θα πέθαινα γρήγορα’ (Sharp 1994). Η εστίαση της ελπίδας αυτών των ανθρώπων ήταν η εμπειρία της ζωής και του θανάτου και όχι η επίτευξη στόχων.

Η ελπίδα ως έννοια θεωρείται θετική, έχει δυναμική φύση και στοχεύει στο μέλλον. Στην νοσηλευτική, η ελπίδα τείνει να ανήκει στον τομέα της ασθένειας/τραυματισμού και ανάρρωσης. Συχνά παρουσιάζεται ως μία ψυχολογική διαδικασία που επιτρέπει στο άτομο να ξεπεράσει τα υπάρχοντα προβλήματα και να εστιάσει σε θετικά μελλοντικά γεγονότα. Έχει προταθεί ότι η ελπίδα μπορεί να βιωθεί ως μία κατάσταση ύπαρξης, αλλά συνήθως εκφράζεται ως μία προσδοκία του μέλλοντος.

Ως προσδοκία του μέλλοντος, η ελπίδα τοποθετείται στις νοητικές αποφάσεις κάνοντας μία διαδικασία, στην οποία δημιουργούνται ρεαλιστικοί στόχοι που οδηγούν σε υψηλά επίπεδα ελπίδας. Αυτή η διαδικασία είναι προφανής σε ορισμένα ερευνητικά δεδομένα, όπως στους Morse και Doberneck (1995) και Turner (2005). Εναλλακτικά, ελπίδες ατόμων που μπορεί να θεωρηθούν μη ρεαλιστικές μπορεί να τους βοηθούν να αντιμετωπίσουν δύσκολα γεγονότα. Η επίτευξη των στόχων μπορεί να παρέχει μία σημαντική πλευρά της ελπίδας αλλά πρέπει να μελετάται με το ευρύτερο νόημα της στην ζωή των ατόμων.

Ιδιαίτερα αναφορά χρειάζεται να γίνει στη σχέση της ελπίδας με την απαισιοδοξία. Κατ’ αρχάς θα πρέπει να ορίσουμε την απαισιοδοξία. Στο λεξικό Oxford η απαισιοδοξία αναφέρεται ως ένα συναίσθημα καμίας ελπίδας’ (Allen 1990) και η απελπισία, η οποία ορίζεται ως ‘η απουσία ελπίδας’ (Allen 1990), χαρακτηρίζονται συχνά ως αντίθετα της ελπίδας. Παρόλα αυτά, η θέση της απαισιοδοξίας και της απελπισίας σε σχέση με την ελπίδα δεν είναι πάντα ξεκάθαρη. Η απαισιοδοξία, όπως η μη ικανοποίηση, μπορεί να είναι μία ξεχωριστή έννοια που έχει δικά της νοήματα (Staniszewska and Henderson 2004).

Η Kylma (2005a) ολοκλήρωσε μία θεωρία χρησιμοποιώντας πέντε διαφορετικές μελέτες της. Από αυτό αναγνώρισε ότι η διατήρηση της ελπίδα είναι

μία πράξη ισορροπίας της ελπίδας, της απελπισίας και της απαισιοδοξίας. Καθώς οι άνθρωποι αλλάζουν ως αποτέλεσμα της ζωής με διάφορες ασθένειες, εμφάνιζαν αυτά τα συναισθήματα. Η απελπισία συνέπιπτε με την ελπίδα και της απαισιοδοξία και τα άτομα πέρασαν από αυτή πριν φτάσουν στα άλλα δύο συναισθήματα. Η Kylma (2005b) αναγνώρισε ότι η απελπισία είναι μία υπο-διαδικασία της ελπίδας και περιέχει θετικά και αρνητικά συναισθήματα, αλλά είναι εντονότερη και ευκολότερα εμφανίζεται σε σχέση με την απαισιοδοξία.

Οι Lakiwski και Morse (1993) σημείωσαν ότι σε ασθενείς με τραυματισμό της σπονδυλικής στήλης, εμφανιζόταν συχνά απελπισία ως τρόπος έκφρασης του πένθους, αλλά η ελπίδα ήταν πάντα παρούσα. Παρόμοιοι ασθενείς μίλησαν στους Lohne και Severinsson (2004β) και σημείωσαν ότι μετακινούνταν από την ελπίδα στην απελπισία σε συχνή βάση καθώς προχωρούσαν στην ανάρρωση. Όμως, αμέσως μετά τον τραυματισμό (Lohne and Severinsson 2004a) η απελπισία και ο πόνος κυριαρχούν την εμπειρία και υπάρχουν περιστασιακές βελτιώσεις που προκαλούν ελπίδα. Εναλλακτικά, η άποψη του Moore (2005) τοποθέτησε την απαισιοδοξία στο κέντρο της απελπισίας, υποδεικνύοντας ότι είναι ένα συναίσθημα. Πολύ ενδιαφέρουσα επίσης είναι και η προσέγγιση της Kylma (2005b), η οποία αναγνώρισε ότι η απελπισία είναι μία υπο-διαδικασία της ελπίδας και περιέχει θετικά και αρνητικά συναισθήματα, αλλά είναι εντονότερη και ευκολότερα εμφανίζεται σε σχέση με την απαισιοδοξία, ενώ οι Lakiwski και Morse (1993) σημείωσαν ότι σε ασθενείς με τραυματισμό της σπονδυλικής στήλης, εμφανιζόταν συχνά απελπισία ως τρόπος έκφρασης του πένθους, αλλά η ελπίδα ήταν πάντα παρούσα. Επίσης, οι Morse και Penrod (1999) υπέδειξαν ότι η ελπίδα είναι κάτι που βιώνουν οι ασθενείς μετά από συναισθήματα απελπισίας και απαισιοδοξίας καθώς προχωρούν μπροστά.

Τα νοσηλευτικά πλαίσια παρουσίασαν την ελπίδα ως σχετική με την νοσηλευτική στα πλαίσια της υποβοήθησης των ασθενών κατά τον πόνο λόγω τραυματισμού/ασθένειας. Οι Morse και Penrod (1999) υπέδειξαν ότι η ελπίδα είναι κάτι που βιώνουν οι ασθενείς μετά από συναισθήματα απελπισίας και απαισιοδοξίας καθώς προχωρούν μπροστά. Άλλοι πρότειναν ότι οι ασθενείς μετακινούνται συνέχεια ανάμεσα σε αυτά (Kylma 2005a, Lohne and Severinsson 2004b). Υπήρξε

επίσης διαφωνία σχετικά με το εάν η απελπισία ή η απαισιοδοξία αποτελούν το χαμηλότερο σημείο της εμπειρίας. Από την κλινική σκοπιά, μία γενικευμένη αισιοδοξία θεωρείται σημαντική για την υγεία και οι στρατηγικές στήριξης της ελπίδας θεωρούνται σημαντικές για την βελτίωση της υγείας. Αυτή η έλλειψη σαφήνειας σε σχέση με το πώς σκιαγραφείται η ελπίδα από άλλες έννοιες υποδεικνύει ότι είναι μία δημιουργούμενη έννοια (Morse et al 1996).

Όπως φαίνεται από τις παραπάνω ενδεικτικές αναφορές, οι συνεντεύξεις μας στους φοιτητές της νοσηλευτικής εστίασαν και ανέδειξαν αρκετά από τα στοιχεία που επισημαίνονται από μεγαλύτερες και καλύτερα οργανωμένες έρευνες αποδεικνύοντας το πόσα υγιώς σκεπτόμενοι, προβληματισμένοι, παρατηρητικοί και ώριμοι είναι οι έλληνες φοιτητές της νοσηλευτικής.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το επάγγελμα του νοσηλευτή αποτελεί ένα δύσκολο επάγγελμα φροντίδας υγείας εξαιτίας της συναισθηματικής ενέργειας που καταναλώνει. Η συνεχής ποσότητα κοινωνικής προσπάθειας που απαιτείται από το νοσηλευτή αντιπροσωπεύει εκτεταμένα ποσά συναισθηματικού έργου, ασφάλειας και ελπίδας.

Οι απαντήσεις των φοιτητών στις συνεντεύξεις είχαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον και κάθε προσπάθεια επανανάγνωσης τους, οδηγούσε και σε καινούρια στοιχεία. Η πιο ενδιαφέρουσα ίσως και αποκαλυπτική και προσωπική ερώτηση ήταν η πρώτη, που αφορούσε στο πώς οι φοιτητές αντιλαμβάνονταν την έννοια της ελπίδας. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι φοιτητές στο ΣΤ' Εξάμηνο είχαν μια πιο ασθενοκεντρική προσέγγιση στις απόψεις τους από ότι οι φοιτητές των δύο μικρότερων εξαμήνων δηλαδή πολλοί συσχέτισαν τις απαντήσεις τους με ελπίδα ανάρρωσης ή ελπίδα βελτίωσης από κάποια ασθένεια, κάτι που δεν παρατηρήθηκε στα μικρότερα εξάμηνα. Όσο μεγαλύτερο λοιπόν ήταν το έτος των σπουδών τόσο περισσότερο ασθενοκεντρικές και ιατροκεντρικές ήταν οι απαντήσεις που δίνονταν από τους φοιτητές..

Ίσως θα είχε ενδιαφέρον να πραγματοποιούνταν μία ακόμη εργασία στο μέλλον, με την εμπειρία μάλιστα που αποκτήθηκε από την εκπόνηση της παρούσας, με υλικό όχι φοιτητές της νοσηλευτικής, αλλά φοιτητές άλλων τμημάτων ή και μαθητές λυκείου, για να απαντήσουν στα ίδια ερωτήματα. Πιστεύω ότι τα αποτελέσματα θα ήταν εντελώς διαφορετικά και θα οδηγούσαν σε έναν ιδιαίτερα βαθύ προβληματισμό για την ιατροκεντρική κατεύθυνση που έχουν λάβει οι νοσηλευτικές σπουδές και για την ανάγκη ριζικής αναθεώρησής τους. Όμως, όλα τα παραπάνω δεν αποτελούν μάλλον αντικείμενο της παρούσας εργασίας.

Περνώντας στη σύγχρονη βιβλιογραφία, η ελπίδα σύμφωνα με τον Moore (2005) θεωρείται γενικά ως μία θετική έννοια που μπορεί να κάνει την διαφορά στις ζωές των ανθρώπων. Οι Kylma και Vehnilainen-Julkunen (1997) την περιγράφουν ως μία εμπειρία, ένα συναίσθημα ή μία ανάγκη. Στην φροντίδα υγείας, η ελπίδα μελετάται συχνά μέσα στα πλαίσια της ασθένειας, του τραυματισμού ή ενός σημαντικού γεγονότος που απαιτεί προσαρμογή από την πλευρά του ατόμου.

Με αφορμή τον ορισμό και την αναγκαιότητα της Ελπίδας στην νοσηλευτική φροντίδα διεξήχθη η παραπάνω εργασία και έρευνα. Οι θεματικές ενότητες που προέκυψαν από την ενδελεχή ανάλυση των συνεντεύξεων ήταν οι ακόλουθες:

Η ελπίδα ως προσδοκία

Η ελπίδα ως επίτευξη στόχων

Ελπίδα, Απαισιοδοξία και απελπισία

Ελπίδα και ασφάλεια

Καταλήγοντας διαπιστώνουμε ότι,

- Η ελπίδα θεωρείται σημαντικός παράγοντας για την προαγωγή της υγείας των ασθενών.
- Βοηθά στην γρήγορη ανάρρωσή του και
- Δημιουργεί αίσθημα ασφάλειας στον ασθενή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΚΟΛΛΙΑ- ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ, Ε.- Α., (2008). «Μεθοδολογία ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες και συνεντεύξεις». *Open Education- The Journal for Open and Distance Education and Educational Technology*, **4** (1)
- ΚΟΤΡΩΤΣΙΟΥ, Ε., ΤΖΟΥΝΗΣ, Ε., (2008). «Η Επίδραση της πνευματικής ζωής στην υγεία του ανθρώπου». *Νοσηλευτική*, **47**(4) σσ. 433–441.
- ΜΑΝΤΖΟΥΚΑΣ, Σ. (2007). Ποιοτική Έρευνα σε έξι εύκολα βήματα. «Η επιστημολογία, οι μέθοδοι και η παρουσίαση». *Νοσηλευτική*, **46** (1) σσ. 88-98.
- ALLEN, R.E. (ED.), (1990). «The Concise Oxford Dictionary of Current English». Oxford: Clarendon Press.
- BAYS, C., (2001). «Older adults’ descriptions of hope after a stroke». *Rehabilitation Nursing*, **26** (1) pp. 18–20 (23–17).
- BAUER, I., (1996). «Die Privatsphäre der Patienten». Bern, Gottingen, Toronto, Seattle: Hans Huber.
- BEGLEY, A., BLACKWOOD, B., (2000). «Truth-telling versus hope: a dilemma in practice». *International Journal of Nursing Practice*, **6** (1) pp. 26–31.
- BENZEIN, E., SAVEMAN, B., (1998). «One step towards the understanding of hope: a concept analysis». *International Journal of Nursing Studies*, **35** (6) pp. 322–329.
- BUNSTON, T., MINGS, D., MACKIE, A., JONES, D., (1995). «Facilitating hopefulness: the determinants of hope». *Journal of Psychosocial Oncology*, **13** (4) pp. 79–103.
- CARSON, V. B, GREEN, H., (1992). Spiritual well-being: «A predictor of hardiness in patients with acquired immunodeficiency syndrome». *J Prof Nurs*, **8** pp. 209–220.

- CLARKE, D., (2003). «Faith and hope. Australasian Psychiatry», **11** (2) pp. 164–168.
- CUTCLIFFE, J., GANT, G.,(2001.) «What are the principles and processes of inspiring hope in cognitively impaired older adults within a continuing care environment?» Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing, **8** (5) pp. 427–436.
- ELIOTT, J., OLVER, I.,(2002.) «The discursive properties of hope: a qualitative analysis of cancer patients’ speech.» Qualitative Health Research **12** (2) pp. 173–193.
- ELIOTT, J., OLVER, I.,
- (2007.) « Hope and hoping in the talk of dying cancer patients.» Social Science and Medicine, **64** (1) pp. 138– 149.
- FRESHWATER, D., ROBERTSON, C.,(2002.) «Emotions and Need». Buckingham, UK: Open University Press.
- HALPIN, D.,(2001.) « The nature of hope and its significance for education.» British Journal of Educational Studies, **49** (4) pp. 392– 410.
- HERTH, K.,(1990.) «Fostering hope in terminally-ill people.» Journal of Advanced Nursing, **15** (11) pp. 1250–1259.
- HERTH, K.,(1993a.) «Hope in the family caregiver of terminally ill people.» Journal of Advanced Nursing, **18** (4) pp. 538–548.
- HERTH, K.,(1993b.) «Hope in older adults in community and institutional settings.» Issues in Mental Health Nursing, **14** (2) pp. 139–156.
- HERTH, K.,(1996) «Hope from the perspective of homeless families». Journal of Advanced Nursing, **24** (4) pp. 743–753.
- HERTH, K.,(1998.) « Hope as seen through the eyes of homeless children». Journal of Advanced Nursing, **28** (5) pp. 1053– 1062.
- HERTH, K., (2000).
- « Enhancing hope in people with a first recurrence of cancer.» Journal of Advanced Nursing, **32** (6) pp. 1431–1441.

- HERTH, K., CUTCLIFFE, J.,(2002). «The concept of hope in nursing 4: hope and gerontological nursing.» *British Journal of Nursing*, **11** (17) pp. 1148–1156.
- KYLMA, J.,(2005a.) «Despair and hopelessness in the context of HIV – a meta-synthesis on qualitative research findings». *Journal of Clinical Nursing*, **14** (7) pp. 813–821.
- KYLMA, J., (2005b). «Dynamics of hope in adults living with HIV/ AIDS: a substantive theory.» *Journal of Advanced Nursing*, **52** (6) pp. 620–630.
- KYLMA, J., VEHVILAINEN-JULKUNEN, K.,(1997). «Hope in nursing research: a meta-analysis of the ontological and epistemological foundations of research on hope.» *Journal of Advanced Nursing*, **25** (2) pp. 364–371.
- KYLMA, J., VEHVILAINEN-JULKUNEN, K., LAHDEVIRTA, J., (2003). «Dynamics of hope in HIV/AIDS affected people: an exploration of significant others’ experiences.» *Research and Theory for Nursing Practice: An International Journal*, **17** (3) pp. 191– 205.
- LAKIWSKI, S., MORSE, J., (1993). «The patient with spinal cord injury: the modification of hope and expressions of despair.»
• ‘ *Canadian Journal of Rehabilitation*, **6** (3) pp. 143–153.
- LOHNE, V., (2008). «*The battle between hoping and suffering. A conceptual model of hope within the context of spinal cord injury*». *Advances in Nursing Science*, 31 (3) pp. 237–248.
- LOHNE, V., SEVERINSSON, E.(2004a). «Hope and despair: the awakening of hope following acute spinal cord injury – an interpretative study»*International Journal Nursing Studies*, **41** (8) pp. 881–890.
- LOHNE, V., SEVERINSSON, E.
• (2004b). «Hope during the first months after acute spinal cord injury.»*Journal of Advanced Nursing*, **47** (3) pp. 279–286.
- LOHNE, V., SEVERINSSON, E., (2005). «Patients’ experiences of hope and suffering during the first year following acute spinal cord injury.» *Journal of Clinical Nursing*, **14** (3) pp. 285–293.

- LOHNE, V., SEVERINSSON, E.,(2006). «The power of hope: patients' experiences of hope a year after acute spinal cord injury». *Journal of Clinical Nursing*, **15** (3) pp. 315–323.
- MAYRING, P., (1997). «Qualitative Inhaltsanalyse Grundlage und Techniken» Weinheim & Basel: Beltz.
- MORGAN, L.S., (1996). «Contemporary issues in Nursing: spirituality in nursing: towards an unfolding of the mystery». USA: Churchill Livingstone, pp. 203–233
- MOORE, S.,(2005). «Hope makes a difference». *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, **12** (1) pp. 100–105.
- MORSE, J.M., (1995). «Exploring the theoretical basis of nursing using advanced techniques of concept analysis». *Advances in Nursing Research*, **17** (3) pp. 31–46.
- MORSE, J.M., DOBERNECK, B., (1995). «Delineating the concept of hope». *Image: Journal of Nursing Scholarship*, **27** (4) pp.277–285.
- MORSE, J.M., PENROD, J.,(1999). «Clinical scholarship. Linking concepts of enduring, uncertainty, suffering, and hope». *Image: Journal of Nursing Scholarship*, **31** (2) pp. 145–150.
- MORSE, J.M., MITCHAM, C., HUPCEY, J.E., TASON, M.C.,(1996). «Criteria for concept evaluation». *Journal of Advanced Nursing*, **24** (2) pp. 385–390.
- NEKOLAICHUK, C.L., JEVNE, R.F., MAGUIRE, T.O.,(1999). «Structuring the meaning of hope in health and illness». *Social Science and Medicine*, **48** (5) pp. 591–605.
- PEARSALL, J., (Ed.), (1998). «The New Oxford Dictionary of English». Oxford: Clarendon Press.
- RODGERS, B.L., (1989). «Concepts, analysis and the development of nursing knowledge: the evolutionary cycle». *Journal of Advanced Nursing*, **14** (4) pp. 330–335.

- SHARP, K.,(1994). «An exploration of the meaning of hope to palliative care cancer patients». Unpublished Masters Thesis. London: The Buckingham College: a College of Brunel University.
- SNYDER, C.R.,(1995). «Conceptualizing, measuring, and nurturing hope». *Journal of Counseling and Development*, **73** (3) pp. 355–360.
- STANISZEWSKA, S., HENDERSON, L.,(2004). «Patients’ evaluations o their health care: the expression of negative evaluation and the role of adaptive strategies». *Patient Education and Counseling*, **55** (2) pp. 185–192.
- STEPHENSON, C., (1991). «The concept of hope revisited for nursing». *Journal of Advanced Nursing*, **16** (12) pp. 1456–1461.
- TRAVELBEE, J., (1971). «Interpersonal Aspects of Nursing». Philadelphia: F.A Davis Company.
- TURNER, D.S.,(2005). «Hope seen through the eyes of 10 Australian young people.»*Journal of Advanced Nursing*, **52** (5) pp. 508–515.
- TURNER, D.S., STOKES, L., (2006). «Hope promoting strategies of registered nurses». *Journal of Advanced Nursing*, **56** (4) pp. 363– 372.
- WALKER, L.O., AVANT, K.C., (1995). «Strategies for Theory Construction in Nursing», third ed. Connecticut: Appleton and Lange.
- WILSON, J., (1969). «Thinking with Concepts». New York: Cambridge University Press.
- WISE, R., COTT, C., GIBSON, B.,(2008). «Hope, expectations and recovery from illness: a narrative synthesis of qualitative research». *Journal of Advanced Nursing*, **64** (6) pp. 564–573.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Α. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. Ηλικία
2. Φύλο
3. Εξάμηνο σπουδών

Β΄ ΕΙΔΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

- Τι σημαίνει για σας Ελπίδα;
.....
.....
- Πώς προάγει η Ελπίδα την αίσθηση ασφάλειας των ασθενών;
.....
.....

- Πώς βοηθά η Ελπίδα στην ανάρρωση των ασθενών;

.....
 .....

- Γιατί η διερεύνηση της ελπίδας των ασθενών αποτελεί σημαντικό παράγοντα για τη νοσηλευτική τους φροντίδα;

.....
 .....

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ

A/A	Παράφραση	Γενίκευση	Μείωση
1	μου άρεσαν ιατρικές και παραϊατρικές σχολές	προτίμηση σε σχολές ιατρικού περιεχομένου	
2	με κουράζουν εργαστήρια και πρακτική	αρνητικό στοιχείο: κούραση	
3	μ’ αρέσει που εξοικειώνομαι με τη μελλοντική μου δουλειά	εξοικείωση με δουλειά	
4	μ’ αρέσει που έρχομαι σε επαφή με ασθενείς	επαφή με ασθενείς	
5	δε θέλω να εμπλέκομαι συναισθηματικά	μη συναισθηματική εμπλοκή	
6	πάντα χαίρομαι όταν πάνε καλά	χαρά στην καλή έκβαση	
7	ψυχολογική στήριξη στους ασθενείς και κουράγιο ιδίως σε απελπισμένους και απαισιόδοξους ασθενείς	ψυχολογική ενίσχυση- αναστροφή απελπισίας και απαισιοδοξίας	Απαισιοδοξία και απελπισία
8	οικειότητα, φιλική διάθεση και εμπιστοσύνη με ασθενείς	οικείο κλίμα	
9	Ελπίδα: θετική ενέργεια για επίτευξη καλών έργων	Ελπίδα: θετική ενέργεια	η ελπίδα
10	ασθενής επιζητά την Ελπίδα για να νιώσει ασφαλής	Ελπίδα παρέχει ασφάλεια	
11	στόχος ασθενή είναι πάντα η ανάρρωση	Στόχος ασθενή: ανάρρωση	ασφάλεια & ανάρρωση
12	Ελπίδα ενισχύει ανθρώπινη θέληση κι αυτή προάγει ανάρρωση	Ελπίδα προάγει ανάρρωση	
13	Ελπίδα κάνει ασθενή συνεργάσιμο με νοσηλευτικό προσωπικό	Ελπίδα προάγει συνεργασία με νοσηλευτή	προσδοκία
14	νοσηλευτής αξιοποιεί Ελπίδα για να αυξηθεί η προσδοκία αποθεραπείας στους ασθενείς	αξιοποίηση Ελπίδας προσδοκία ίασης	
15	νοσηλευτής ενισχύει την Ελπίδα στους ασθενείς για συνεργασία μαζί τους με σκοπό την ίασή τους	ενίσχυση Ελπίδας για συνεργασία και ίαση των ασθενών	

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ ΦΟΙΤΗΤΗ

A/A	Παράφραση	Γενίκευση	Μείωση
1	μου άρεσαν ιατρικές και παραϊατρικές σχολές	προτίμηση σε σχολές ιατρικού περιεχομένου	
2	με κουράζουν εργαστήρια και πρακτική	αρνητικό στοιχείο: κούραση	
3	μ’ αρέσει που εξοικειώνομαι με τη μελλοντική μου δουλειά	εξοικείωση με δουλειά	
4	μ’ αρέσει που έρχομαι σε επαφή με ασθενείς	επαφή με ασθενείς	
5	δε θέλω να εμπλέκομαι συναισθηματικά	μη συναισθηματική εμπλοκή	

6	πάντα χαίρομαι όταν πάνε καλά	χαρά στην καλή έκβαση	
7	ψυχολογική στήριξη στους ασθενείς και κουράγιο	ψυχολογική ενίσχυση	
8	οικειότητα, φιλική διάθεση και εμπιστοσύνη με ασθενείς	οικείο κλίμα	
9	Ελπίδα: θετική ενέργεια για επίτευξη καλών έργων	Ελπίδα: θετική ενέργεια	προσδοκία
10	ασθενής επιζητά την Ελπίδα για να νιώσει ασφαλής	Ελπίδα παρέχει ασφάλεια	ασφάλεια
11	στόχος ασθενή είναι πάντα η ανάρρωση	Στόχος ασθενή: ανάρρωση	
12	Ελπίδα ενισχύει ανθρώπινη θέληση κι αυτή προάγει ανάρρωση	Ελπίδα προάγει ανάρρωση	
13	Ελπίδα κάνει ασθενή συνεργάσιμο με νοσηλευτικό προσωπικό και βοηθά στην επίτευξη στόχων	Ελπίδα – επίτευξη στόχων	Επίτευξη στόχων
14	νοσηλευτής αξιοποιεί Ελπίδα για συνεργασία με ασθενείς	αξιοποίηση Ελπίδας για συνεργασία	
15	νοσηλευτής ενισχύει την Ελπίδα στους ασθενείς για συνεργασία	ενίσχυση Ελπίδας για συνεργασία	